

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
ION CREANGĂ DIN CHIȘINĂU**

**Cu titlu de manuscris:
C.Z.U: 37.015:069(043.2)**

FILIPSKI TATIANA

**FUNDAMENTE PEDAGOGICE ALE EDUCAȚIEI MUZEALE
A LICEENILOR ÎN CADRUL COLABORĂRII
ȘCOALĂ-FAMILIE-COMUNITATE**

Specialitatea: 531. 01–TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

**REZUMATUL
tezei de doctor în științe ale educației**

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale „Științe ale Educației”
a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Conducător științific: Cuznețov Larisa, doctor habilitat în pedagogie,
profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

1. Mocan-Vozian Ludmila, doctor în pedagogie, conferențiar universitar
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” – **președintele comisiei**
2. Cuznețov Larisa, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” – **conducător de doctorat**
3. Stăvilă Tudor, doctor habilitat în studiul artelor, profesor, cercetător
științific, Academia de Științe a Moldovei – **referent oficial**
4. Goraș-Postică Viorica, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova – **referent oficial**
5. Munteanu Angela, doctor în arte plastice și culturologie, conferențiar
universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei – **referent oficial**
6. Moisei Ludmila, doctor în istorie, lector universitar, Universitatea
Pedagogică de Stat „Ion Creangă” – **referent oficial**

Susținerea va avea loc pe **21. 06. 2022, la ora ora 14:00**, în cadrul
Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, blocul de studii nr.2, Sala
Senatului, str. I. Creangă 1, MD-2069.

Rezumatul lucrării și teza de doctorat pot fi consultate pe pagina web a
Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” (www.upsc.md) și pe pagina
web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la _____ 2022

Autor: Filipski Tatiana

Conducător științific: Cuznețov Larisa,
doctor habilitat în pedagogie,
profesor universitar

Președinte comisiei: Mocan-Vozian Ludmila,
doctor în pedagogie, conferențiar universitar

CUPRINS

Repere conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	9
Concluzii generale și recomandări.....	23
Bibliografie selectivă.....	28
Lista publicațiilor autoarei la tema tezei.....	30
Adnotare (română; engleză; rusă).....	32

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei de cercetare și importanța problemei abordate. Educația muzeală în colaborarea școală-familie-comunitate reprezintă o sursă importantă de cultivare a generațiilor tinere și adulte prin familiarizarea acestora cu valorile naționale și universale pe dimensiunile: instituțională, familială și socială. Întrucât, familia constituie pilonul de bază al societății și al culturii unui popor, iar școala, reprezintă un alt pilon important ce intervine prin aprofundarea, fundamentarea științifică a cunoștințelor și valorificarea resurselor educaționale la nivel școlar și extrașcolar, colaborarea strânsă și eficiență între aceste două instituții este absolut necesară și incontestabilă.

Capitalul socio-cultural uman reprezintă totalitatea de valori și resurse educaționale, iar oamenii se educă și se cultivă, mai întâi în familie, apoi în instituția de învățământ și comunitate. Acestea colaborează permanent și constituie mediul care facilitează enculturația optimă a individului. Experiența mondială demonstrează că muzeele și educația muzeală pot contribui la eficientizarea educației formale, nonformale și informale a elevilor prin explorarea multiplelor posibilități de educație, experimentare, cercetare și prezentare a situațiilor reale, centrate pe valorificarea exponatelor, adică a tezaurului social, unde, concomitent cu interiorizarea *valorilor culturale, istorice, morale, cognitive și estetice* se dezvoltă la tânăra generație interesul pentru istoria și cultura neamului, civilizației umane și desigur că se formează abilitățile de percepție, înțelegere, gândire, imaginație, apreciere și creare a frumosului, a explorării adevărului și binelui moral.

Pentru ca generațiile în creștere să se integreze eficient în societate, ele trebuie să dispună de o anumită cultură, de un nivel moral și intelectual dezvoltate la maximum. Cercetările din domeniul istoriei civilizației [Apud 21], filosofiei educației [6; 12; 14; 22 etc.], sociologiei educației [1; 5; 16; 25 etc.] și pedagogiei [8; 12; 21; 23 etc.] demonstrează un fapt cunoscut: formarea unei personalități armonioase, cu adevărat culte, este imposibilă în afara cunoașterii trecutului istoric, al tezaurului civilizației umane, la general și a valorilor naționale, în special.

Legislația în domeniul activității muzeelor în republică este constituită de un ansamblu de acte normative, principalele, fiind: *Constituția Republicii Moldova* [52]; *Strategia de dezvoltare a culturii Republicii Moldova, 2013-2020*; *Cultura XXI/20*; decretul Președintelui RM, legile, hotărârile, ordonanțele și dispozițiile Guvernului [48; 49]; *Strategia Națională de dezvoltare Moldova 2030* [46]; acordurile internaționale și europene de promovare a culturii la care Republica Moldova este asociată.

Astfel, *Convenția-cadru a Consiliului Europei* (semnată de RM la 11.01.2008) [47], stipulează în Articolul 13 (punctele a și b) *necesitatea facilitării inserțiunii dimensiunii patrimoniului cultural în toate nivelele de învățământ, inclusiv fortificarea legăturii dintre învățământ, muzeu și formarea continuă/permanentă, pe parcursul vieții persoanei.*

În sensul vizat, *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 604 din 12.08.2020* pentru punerea în aplicare a *Legii muzeelor nr. 262/2017* [48], la fel, reprezintă un document normativ actual, notabil, care reglementează funcțiile și obiectivele muzeelor ce conține și aspecte axate pe valorificarea educației muzeale a populației.

În această ordine de idei, conștientizăm cât de importantă este *pedagogia muzeală*, care are ca obiect de studiu *educația muzeală* [13, p. 188], ce asigură familiarizarea tinerilor și

adulților cu valorile autentice ale tezaurului național și universal, specifice unui anumit domeniu cultural (literatură, pictură, sculptură, arhitectură, învățământ, tehnică etc.).

Muzeele ca și școlile sunt instituții culturale vechi, însă cert este faptul că abia în zilele noastre s-a pus problema conlucrării acestora sub aspect educațional, menționând C. Cucoș [Ibidem, p. 190]. Confirmăm esența acestui postulat și susținem că colaborarea muzeu-școală, în mare măsură, depinde nu numai de unul dintre actorii vizati, ci mai depinde de cunoștințele, competențele și tehnologia specifică a educației muzeale, pe care trebuie s-o posede și valorifice împreună, de comun acord, cadrele didactice, managerii școlari și colaboratorii muzeali.

Anume acest fapt a servit drept imbold pentru a iniția o investigație preliminară și a desfășura cercetarea noastră în direcția determinării elaborării și valorificării fundamentelor pedagogice ale educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate.

Cercetarea a mai fost impulsionată de necesitatea *înțelegerii fenomenului muzeu și pedagogie muzeală* și al rolului acestei instituții sociale, extrem de importante, care poate deveni o sursă eficientă de fortificare a educației tinerei generații și a generațiilor adulte pe parcursul vieții și de conștientizare a posibilităților acestora. Astăzi, ca nici odată, este actuală și necesară educația muzeală, care reprezintă un potențial *forte* de cultivare a populației.

Investigația preliminară și experimentul-pilot realizat, ne-au demonstrat că

Cercetarea preconizată ar oferi un șir de răspunsuri concrete pentru a soluționa următoarele **contradicții socio-culturale și educative privind:**

- insuficiența sau chiar lipsa unor proiecte, programe de colaborare permanentă și sistemică a muzeelor cu instituțiile de învățământ;
- diversificarea modalităților de promovare a tezaurului muzeal prin intermediul expozițiilor tematice, organizate pentru variate grupuri de vizitatori (preșcolari, școlarii mici, elevii din gimnaziu, liceeni, studenți etc);
- lipsa în statele muzeelor a funcției de pedagog muzeal;
- incompetența managerilor școlari și a cadrelor didactice de a ajusta curriculumurile disciplinare, inclusiv scopul și conținutul activităților formale și non-formale la posibilitățile educației muzeale și a celei școlare;
- cunoașterea insuficientă de către cadrele didactice a pedagogiei și educației muzeale a elevilor și a rețelei de muzee din republică (inclusiv a posibilităților acestora).

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Situația în care dezvoltarea societății, în mare măsură, depinde de educația permanentă, adică, educația pe parcursul întregii vieți, având la bază formarea personalității integrale și democraizarea învățământului, a culturii, presupune accesibilizarea cunoașterii valorilor prin eficientizarea educației muzeale, care necesită o abordare complexă. Studiul literaturii de specialitate ne-a permis să stabilim că în științele educației a fost elaborată în linii generale, *concepția pedagogiei muzeale*, fiind formulat și descris *conceptul de educație muzeală*. Acestea le aflăm în lucrările cercetătorilor: P. Ansart [4]; C. Cucoș [13]; V. Cojocariu, N. Barabaș, V. Mitocaru [10]; Б. П. Столяров [42] etc. Unele strategii și programe privind *educația muzeală* le aflăm în lucrările cercetătorilor: R. Andrei [3]; M. Crețu [11]; câteva direcții și aspecte

ce țin de posibilitățile educative ale *pedagogiei muzeale*, a muzeelor, a patrimoniului muzeal sunt reflectate în lucrările cercetătorilor: P. Ansart [4]; T. Stăvilă [36; 37 etc.]; L. Moisei [24; 25]; С. Л. Троянская [43]; М. Ю. Юхневич [44]; А. Ю. Коренева [45]; С. Nicolescu [28]; E. Ploșniță [31; 32]; A. Munteanu [26] etc.

Ansamblul posibilităților și a strategiilor axate pe colaborarea și parteneriatul educațional școală-familie-comunitate, importanța și conținutul acestora sunt elucidate în numeroase publicații, cele mai importante în contextul temei noastre de investigare, fiind lucrările cercetătorilor: Larisa Cuznețov [15]; M. Agabrian [1]; M. Agabrian, M. Millea [2]; E. Vrăsmaș [Apud, 21]; Al. Zbughea, L. Ivan [39]; M. Murgoci [27] etc. Așadar, în prezent **constatăm motive serioase de realizare a unor investigații în domeniul pedagogiei și educației muzeale în cadrul colaborării școală-familie-comunitate**. Acestea rezidă în:

- insuficiența sau chiar lipsa colaborării eficiente a instituțiilor de învățământ cu muzeele;
- lipsa unui demers educativ sistematic, consistent, variat și sistemic de valorificare a spațiului și tezaurului muzeal;
- dificultatea de adaptare a muzeelor la specificul și interesul persoanelor de fiecare categorie de vârstă, mai cu seamă, a elevilor din liceu;
- cunoașterea parțială și superficială a valorilor culturale de către utilizatorii/consumatorii de bunuri spirituale, îndeosebi, a celor tineri.

Concomitent cu aceste motive, este nevoie de studiat posibilitățile muzeelor privind valorizarea operelor de artă și de cultură a oamenilor din diferite epoci istorice. Tezaurul unui popor, a civilizației, reprezintă o sursă autentică de cercetare, promovare și educație *prin și pentru valori* în scopul realizării corelării prezentului cu trecutul și viitorul, ceea ce ar asigura nu numai cunoașterea tezaurului cultural, al istoriei, ci ar contribui substanțial la formarea umanismului, patriotismului, iubirii de neam; la cultivarea morală, ar asigura consolidarea relațiilor intergeneraționale și inserția socială optimă a tinerei generații.

Situația dată, implică și generează **problema de cercetare**: care sunt fundamentele pedagogice ale educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate?

Obiectul cercetării reprezintă procesul EM a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate.

Scopul cercetării constă în determinarea, elaborarea și validarea fundamentelor pedagogice/teoretice și aplicative ale educației muzeale în cadrul colaborării școală-familie-comunitate, structurate în *Modelul pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu*.

Ipoteza cercetării: Educația muzeală a liceenilor, în cadrul colaborării școală-familie-comunitate, va fi posibilă și eficientă dacă vor fi determinate, elaborate, validate și diseminate fundamentele pedagogice ale procesului vizat.

Obiectivele cercetării:

1. Dezvăluirea semnificației, precizarea și delimitarea conceptelor: *pedagogie muzeală, educație muzeală, muzeu, patrimoniu muzeal, cultură, colaborare și parteneriat educațional*.

2. Analiza constituirii și evoluției istorice a muzeelor în Republica Moldova.
3. Identificarea esenței politicilor statale privind explorarea și promovarea optimă a patrimoniului muzeal.
4. Stabilirea criteriilor de clasificare a muzeelor, a specificului activității și caracteristicilor managementului și marketingului muzeal în contextul educației muzeale.
5. Determinarea condițiilor și strategiilor pedagogice de eficientizare a educației muzeale a elevilor din liceu.
6. Concretizarea potențialului formativ al EM și a posibilităților muzeelor de asigurare a familiarizării liceenilor cu tezaurul muzeal național și universal.
7. Argumentarea științifică, elaborarea și validarea *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu* în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate, care include fundamentele pedagogice (teoretice și aplicative).

Metodologia cercetării științifice. *Reperetele epistemologice* sunt prezentate prin intermediul ansamblului de teorii, concepții, legități, principii din domeniul științelor educației, muzeologiei, pedagogiei școlare, pedagogiei muzeale, antropologiei, sociologiei și psihologiei vârstelor, filosofiei și metodologiei cercetării. În mod special, drept repere teoretice au servit: conceptul și concepția privind *pedagogia muzeală* (P. Ansart [4]; C. Cucuș [13]; V. Cojocariu, N. Barabaș, V. Mitocaru [10]; Б. П. Столяров [42] etc.); conceptul de educație muzeală (C. Cucuș [13]; R. Andrei [3]; С. Л. Троянская [43] etc.); dimensiunea etică și strategică a colaborării școală-familie-comunitate (Larisa Cuznețov [15]; S. Cristea [12]; M. Agabrian [1]); strategiile activității socio-culturale ale muzeului și direcțiile managementului și marketingului în contextul educației muzeale (M. Crețu [11]; I. Opriș [29]; E. Ploșniță, M. Ursu [31; 32; 33]; I. L. Pop [34] etc.); elemente de geneză și istorie a muzeelor și educație muzeală (T. Stăvilă [36; 37]).

Metodele aplicate în cercetare: *metode teoretice:* documentarea, analiza și sinteza, compararea, concretizarea, sistematizarea, clarificarea, generalizarea, interpretarea etc.

- *metode experimentale:* chestionarea, conversația, experimentul pedagogic, studiul produselor activității elevilor, studiul de caz, metoda *expert* etc.
- *metode de prelucrare a datelor:* matematice și statistice; reprezentările grafice ale rezultatelor cercetării.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării, la general, rezidă în abordarea educației muzeale a elevilor din liceu în cadrul colaborării școală-familie-comunitate, axată pe valorificarea și promovarea tezaurului muzeal național și universal în funcție de vârsta elevilor. În special, *noutatea și originalitatea științifică* este obiectivată de:

- abordarea pedagogică și socială a educației muzeale; precizarea și dezvoltarea semnificației conceptelor de bază, a genezei acestora; a politicilor statale privind explorarea optimă a patrimoniului muzeal;
- examinarea orientărilor științifice, corelarea lor cu teoriile umaniste ale învățării, dezvoltarea cognitivă a persoanei, structura acțiunii educative în contextul perspectivelor de abordare a pedagogiei și educației muzeale;
- identificarea posibilității muzeelor de realizare a EM și stabilirea strategiilor, tehnologiilor, inclusiv a condițiilor pedagogice de eficientizare a acestora în colaborarea muzeu-instituție de învățământ-comunitate;
- determinarea fundamentelor teoretice, elaborarea și argumentarea științifică a fundamentelor aplicative/praxiologice, încorporate în *Modelul pedagogic al*

educației muzeale a elevilor din liceu în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate.

Rezultatele științifice principale obținute în cercetare rezidă în determinarea, elaborarea și valorificarea fundamentelor pedagogice/teoretico-aplicative ale EM, structurate în *Modelul pedagogic al EM a elevilor din liceu*, implementarea căruia a condus la formarea competențelor elevilor de explorare optimă a tezaurului muzeal/cultural și la formarea competențelor părinților și cadrelor didactice de realizare a educației muzeale.

Semnificația teoretică a cercetării este susținută de analiza, dezvoltarea semnificației, precizarea și delimitarea conceptelor de: *pedagogie muzeală, educație muzeală, muzeu, patrimoniu muzeal, cultură, colaborare și parteneriat educațional*; identificarea esenței politicilor statale privind explorarea și promovarea optimă a patrimoniului muzeal; stabilirea criteriilor de clasificare a muzeelor, a specificului activității și a caracteristicilor managementului și marketingului muzeal; determinarea condițiilor și strategiilor pedagogice de eficientizare a educației muzeale a elevilor din liceu. Importanța teoretică a cercetării se observă și la nivelul elucidării conceptualizării și interpretării specificului activității socio-culturale a muzeului în contextul pedagogiei și educației muzeale, a teoriilor umaniste și strategiile *paradigmei cognitiv-constructiviste*.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în validarea ansamblului de instrumente/fundamente pedagogice aplicative, concentrate în modelul vizat, care prin funcționalitatea lor teoretică și praxiologică și-au demonstrat eficiența și suplețea în educația muzeală a elevilor și adulților.

Cercetarea efectuată ne-a convins că întregul ansamblu de instrumente pedagogice elaborate sunt funcționale și pot fi aplicate cu succes în activitățile cu elevii și părinții, axate pe EM. Toate instrumentele au fost validate în cadrul experimentului pedagogic și reprezintă fundamentele pedagogice—componentele structurale ale *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu*, după cum urmează: *Spunul epistemologic al EM (cele 10 poziții-reguli); Mizele EM; Strategiile pedagogice magistrale și operaționale ale EM; Matricea posibilităților muzeelor și formele de colaborare cu instituția de învățământ; Condițiile generale și cele psihopedagogice specifice de eficientizare a EM; Direcțiile de activitate ale managementului muzeal; Mecanismul interacționării condițiilor de eficientizare EM a elevilor din liceu; Grila criteriilor și indicatorilor de explorare eficientă a EM; Principiile EM; Proiectul instituțional de parteneriat în educație; Curriculumul Educației muzeale a elevilor și adulților; Harta muzeelor; Tehnologia educației muzeale; Programele de educație muzeală: inițierea, formarea și consilierea cadrelor didactice, a părinților elevilor și colaboratorilor muzeali.*

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în cadrul experimentului pedagogic, desfășurat în patru etape (cercetare pilot/experiment preliminar; experiment de constatare, formare și verificare) pe un eșantion stratificat, alcătuit din elevi/liceeni, părinți, cadre didactice și colaboratori muzeali în contextul *Proiectului instituțional de parteneriat în educație* prin valorificarea *Modelului pedagogic al EM a elevilor din liceu*, care include fundamentele pedagogice/teoretico-aplicative; inclusiv prin inter-

mediul ședințelor catedrei, a publicațiilor științifice, a comunicărilor la seminarele metodologice, conferințele științifice naționale și internaționale, la ședințele Comisiei de Îndrumare.

Aprobarea rezultatelor științifice. Cercetarea s-a realizat în cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Rezultatele cercetării au fost examinate, discutate și aprobate în cadrul ședințelor Comisiei de Îndrumare; a conferințelor științifice naționale și internaționale, seminarelor metodologice ale instituțiilor de învățământ și muzeele implicate în experiment.

Publicații la tema tezei: În total sunt elaborate 13 publicații științifice, dintre care un studiu monografic; 4 articole în reviste științifice (2 articole în reviste cu impact internațional; 2 în reviste de categoria B); 8 articole științifice în culegerile Conferințelor Științifice Internaționale.

Volumul și structura lucrării. Teza conține: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (156), Anexe (19), glosar. În total conține 134 pagini text de bază; 10 figuri și 9 tabele.

Cuvinte-cheie: *pedagogie muzeală, educație muzeală, fundamente pedagogice, muzeu, tezaur muzeal, cultură, colaborare și parteneriat în educație, instituții de învățământ, elevi/liceeni, părinți, cadre didactice, colaboratori muzeali.*

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt reflectate reperele conceptuale ale cercetării, este argumentată actualitatea și importanța temei de cercetare; este formulată problema, scopul și obiectivele investigației; varianta de soluționare propusă a problemei investigate. La fel, sunt concretizate ipoteza și obiectivele cercetării; metodologia și metodele aplicate în cercetare; valoarea teoretică și aplicativă, care confirmă din punct de vedere epistemologic, metodologic și praxiologic semnificația teoretică, importanța practică, noutatea și originalitatea demersului investigațional.

Capitolul 1, Fundamente teoretice ale educației muzeale, reflectă aspectele teoretice și conceptuale ale educației muzeale, care se configurează în elucidarea genezei, definirii și delimitării conceptelor de bază; în redarea esenței și importanței politicilor statale privind explorarea optimă a patrimoniului muzeal; în reflectarea istoricului constituirii muzeelor în Republica Moldova. De asemenea, în capitol sunt analizate orientările științifice și perspectivele pedagogice de abordare a EM prin corelarea acestora cu: legislația în domeniul activității muzeelor [48], principiile și strategiile valorificării paradigmei cognitiv-constructiviste; teoriile umaniste ale învățării (C. Rogers [Apud 30]; A. Maslow [Apud 30; 35]; J. Piaget, Л. С. Выготский [Ibidem etc.]); specificul dezvoltării cognitive a persoanei (J. Piaget); conștientizarea și explorarea structurii acțiunii educative, conform accepțiunilor cercetătorului Călin Mărin C. [6]; inclusiv cu perspectivele filosofice de satisfacere a criteriilor științificității și asigurării principiului obiectivității și raționalității cunoașterii [6; 12 etc].

Studiul și analiza literaturii consacrate [4; 7; 43; 45 etc.] a permis să stabilim că *întemeietorii ai pedagogiei muzeale sunt considerați cercetătorii germani: A. Lichtwark,*

G. Freudenthal, G. Kershensteiner, A. Reichwein. Datorită contribuției savanților vizati la dezvoltarea EM și crearea unui mediu muzeal deschis comunicării, recunoscut atât în Germania cât și în Europa, a început să se dezvolte noua ramură—*pedagogia muzeală*. Tot acești cercetători și cercetătorii ruși [40; 44; 45 etc.] au optat pentru introducerea în muzee a *Secțiilor de pedagogie muzeală* cu funcție specifică și structurată de educație și promovare a valorilor socioculturale [42, p. 27]. *Figura centrală în dezvoltarea pedagogiei muzeale a fost profesorul german de istorie și artă A. Likhtvark*, care în calitate de director al *Muzeului de Artă Kunsthalle din Hamburg*, a inițiat, elaborat și practicat unele metode, tehnici și procedee de realizare a educației muzeale, mai cu seamă în muzeele de artă. Una din metodele importante propuse de către A. Likhtvark a fost *metoda dialogului muzeal*, ce exprima o nouă abordare în comunicarea vizitatorului cu arta, istoria și trecutul civilizației, muzeului, atribuindu-se rolul de sursă de informare și intermediar. Totodată, A. Likhtvark susținea necesitatea unei colaborări permanente între școală și muzeu.

Cercetătorul rus B. П. Поршнеv menționează că conceptul de *pedagogie muzeală* a fost oficializat la nivel științific în 1931 de către pedagogul german G. Freudenthal. În lucrarea sa, *Muzeul-educația-școala* (1931), G. Freudenthal la fel ca și A. Likhtvark, a contribuit la dezvoltarea interacțiunii muzeului cu școala prin elaborarea și implementarea unor forme metodologice noi de educație a elevilor în și prin muzeu, axate pe consolidarea cunoștințelor acumulate în cadrul formal al lecțiilor [Apud 21, p.10].

De asemenea, G. Freudenthal a fost primul cercetător care a folosit în discursurile sale termenul de *pedagog muzeal*, argumentând necesitatea studiilor pedagogice pentru specialiștii muzeali.

Reieșind din studiul aprofundat al reperelor teoretice în cadrul capitolului am dezvoltat și explicat conținutul conceptelor de bază.

În contextul dat am oferit câteva abordări distinctive a definiției *pedagogia muzeală*. În opinia pedagogului rus Б. А. Столяров, *pedagogia muzeală* este domeniul practico-științific de activitate a muzeului modern și interacțiunea cu populația, axat pe transferul experienței cultural-artistice prin intermediul educației muzeale, desfășurate în mediul muzeal, mai cu seamă în cel al muzeelor de artă [42, p. 106]. Cercetătorul consideră PM drept un domeniu practico-științific ce se ocupă de investigarea, elaborarea și implementarea unor metode, căi și forme optime de realizare a educației și cultivării omului contemporan.

În aceeași ordine de idei, pedagogul român C. Cucuș, menționează că PM se ocupă de identificarea și validarea unor strategii care ar conduce la maximizarea virtuților formative ale spațiului muzeal, iar ca scop, aceasta își propune să stimuleze interacțiunea pe linie educațională dintre muzeu și școală, să pregătească specialiști, dar și categorii de public format pentru valorizarea potențialului educativ oferit de acest mediu cultural [13, p. 187].

Enciclopedia Muzeologiei Republicii Moldova, definește *pedagogia muzeală* drept știință ce are ca scop aplicarea unui sistem logic, coerent, științific, elaborat de metode și principii menite să împlinescă sau să desăvârșească dorința de autoeducație și de educație a publicului de toate vârstele, permițând schimbul de idei și de impresii,

accesul la realitățile materiale trecute și prezente în urmărirea dezvoltării gândirii umane [32, p. 204].

Pedagogul rus A. C. Огоновская susține că conceptul de *pedagogie muzeală* presupune convergența și interacțiunea fenomenelor *culturii, muzeului și al pedagogiei* [41, p. 16].

În contextul dat, am efectuat unele delimitări și precizări cu privire la conceptul de *cultură* plecând de la *Dicționarul explicativ al limbii române* care ne oferă următoarea explicație: *cultura* (lat. cultura-cultivare, creștere, educație) este definită drept totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire, inclusiv a instituțiilor sociale necesare pentru promovarea acestor valori [52, p. 258].

În situația vizată, *cultura* umană se caracterizează prin valorile elaborate de omenire, de la începuturile umanității până în prezent, iar în științele educației conceptul de *cultură/ ethos* poate să încorporeze *cultura și ethosul* familiei; a școlii; a unui popor, incluzând și moravurile, morala, conduita civilizată, menționează cercetătoarea autohtonă Larisa Cuznețov [14, p. 93-94]. La acest subiect există o mare varietate de opinii și viziuni, care diferă doar după formă, conținutul însă redă aceeași esență.

Întrucât PM poate fi valorificată, preponderent în spațiul muzeal/muzeu, în continuare vom preciza și defini conceptul de *muzeu*.

Plecând de la reperetele teoretice analizate și viziunile expuse de cercetătorii din domeniul dat: E. Ploșniță [31; 32]; I.-D.-I. Toma [38]; C. Nicolescu [28]; I. L. Pop [34]; B. A. Столяров [42]; A. Ю. Коренева [40] etc., am stabilit că, conceptul de *muzeu*, precum și definiția sa, au suportat schimbări importante, generate de dezvoltarea socio-economică, apariția și dezvoltarea tehnologiilor informaționale, transformările socio-culturale la nivel global și regional. Problema abordată a condus la precizarea, delimitarea și definirea conceptului de *muzeu* dintr-o perspectiva epistemologică. Apelând la *Dicționarul explicativ al limbii române* (coordonat de acad. I. Coteanu, dr. L. Seche, dr. M. Seche etc.) am constatat că, *muzeul este o instituție, care se ocupă cu strângerea, păstrarea, cercetarea, punerea în valoare și expunerea obiectelor, ce prezintă interes istoric, științific, artistic etc. La fel, muzeul este asociat cu clădirea în care sunt păstrate și expuse astfel de obiecte. Termenul provine din lat. museum, germ. museum, fr. musee* [52, p. 687]. În viziunea mai multor cercetători și a noastră, toate muzeele sunt de o valoare inedită în ceea ce privește conservarea, păstrarea și promovarea *patrimoniului socio-cultural* și al memoriei despre trecut, indiferent de clasificarea acestora [21; 27; 31; 32; 42 etc.].

Totodată, am precizat definirea conceptului de *patrimoniu*, care din latină *patrimoniu/patrimonium*, înseamnă existența unui cumul de valori universale, excepționale din punct de vedere istoric, artistic sau științific, ce poartă amprenta umanității în spațiu și timp [52, p. 783]. Am identificat mai întâi esența conceptului de patrimoniu, consultând *Dicționarul explicativ al limbii române*, unde patrimoniu este redat în felul următor: *patrimoniul reprezintă totalitatea bunurilor care aparțin colectivității și sunt administrate de către organele statului; bun public, bunuri spirituale, culturale etc., care aparțin omenirii întregi* [Ibidem, p.783]. În concluzie, am remarcat faptul că *patrimoniul* este un concept complex, care reprezintă dimensiunea universală a

valorilor, ce caracterizează ascensiunea umană de-a lungul istoriei și constituie palierul de generare a cunoștințelor despre trecutul, prezentul și viitorul unui popor pentru generațiile în creștere. Am stabilit că *patrimoniul cultural* este parte al *patrimoniului universal*, care conform *Convenției-cadru a Consiliului European privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate* (FARO, 27 octombrie 2005), constituie un ansamblu de resurse moștenite din trecut, considerate de oameni, indiferent de regimul de proprietate al bunurilor, drept o reflectare și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor lor în continuă evoluție, ce include și toate aspectele de mediu care rezultă din interacțiunea în timp între persoane și locuri. La fel, am precizat că *patrimoniul muzeal* este parte a *patrimoniului cultural* al unei societăți și constituie totalitatea *obiectelor culturale* aflate în gestiunea muzeelor, colecțiilor publice sau private, atestate ca *piese de muzeu* [32, p. 203].

În cadrul capitolului au fost analizate criteriile de *clasificare* a muzeelor și a specificului activității muzeale în funcție de patrimoniul muzeal.

În cadrul cercetării am scos în evidență politicile statale privind explorarea optimă a patrimoniului muzeal în Republica Moldova, conform *Legii nr. 262 din 07.12.17*, ce vizează muzeele și prevăd următoarele autorități cu atribuții și responsabilități privind activitatea instituțiilor muzeale: *Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova* *Ministerul Culturii al Republicii Moldova (din 2021)*; *Comisia națională a muzeelor și a colecțiilor*; *Autoritățile publice locale în domeniul muzeelor*. Totodată, au fost precizate cele mai importante organizații internaționale angajate în valorificarea, salvagardarea și promovarea *patrimoniului cultural* după cum urmează: UNESCO (din engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)/*Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură*; ICOM (din engl. *International Council of Museums*)/*Consiliul Internațional al Muzeelor*; ICOMOS (din engl. *International Council on Monuments and Sites*)/*Consiliul Internațional al Monumentelor și Siturilor* și CE (din engl. *Council of Europe*)/*Consiliul European*. Acestea supraveghează și ghidează activitatea vizată și vin cu recomandări, acordă asistență prin intermediul instrumentelor de care dispun.

Cât privește istoricul și geneza dezvoltării muzeelor, analizând lucrările cercetătorilor (E. Ploșniță; T. Stăvilă; C. Gh. Ciobanu; M. Ursu; C. Nicolescu etc.), cu privire la constituirea și dezvoltarea muzeelor în *Republica Moldova* am constatat că în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Basarabia apare și se dezvoltă o tendință evidentă exprimată prin colecționarea și păstrarea *bunurilor culturale*, fapt care a determinat constituirea primelor muzee private, iar ulterior a instituțiilor muzeale și a activităților muzeografice.

Analiza celor mai importante aspecte ale EM dintr-o perspectivă filosofică a evidențiat faptul că potențialul acesteia, rezidă în *posibilitatea satisfacerii criteriilor științificității*, al asigurării *principiului obiectivității*; al respectării *principiului raționalității* (*abordarea sistematicității cunoașterii* (după un sistem de principii) și al *testabilității* (posibilității de verificare).

În această ordine de idei, este necesar să precizăm că procesul conceptualizării EM a necesitat o abordare completă din *perspectiva teoriilor umaniste ale învățării*;

teoriei învățării social-cognitive; [11; 27; 32 etc.] și *principiile și strategiile paradigmei cognitiv-constructive* [30; 35 etc.]. *Teoriile vizate anterior au fost analizate în contextul educației permanente/ învățarea pe parcursul vieții, cultivarea morală și estetică a omului-aspecte cheie ale EM.* Acestea comportă o încărcătură axiologică evidentă, dar, totodată și una cognitivă, umanistă și teleologică decisivă.

Din aceste considerente, conducându-ne de *Decalogul umanist al lui C. Rogers* [Apud 16, p. 115-117], mai precis de cele zece reguli, care ghidează educația umanistă am elaborat un **Suport epistemologic al EM**, care în cadrul investigațiilor s-a dovedit a fi unul funcțional. Prezentăm cele zece poziții ale acestuia:

- Crearea și menținerea unui climat cald, pozitiv și receptiv, deosebit de cel școlar prin interrelaționarea cu colaboratorii muzeali și cadrele didactice, axat pe stimularea iscusită a analizei și ascultării comprehensive; a orientării atenției și percepției spre tezaurul muzeal, exponatele, panoramele și artefactele observate.
- Organizarea și menținerea climatului propice învățării, asigurarea cogniției și formării conștiinței elevilor, la care contribuie nu numai anturajul muzeului (sala, expoziția, exponatele, etc.), ci și conlucrarea fructuoasă și coordonată a cadrelor didactice cu ghizii și colaboratorii muzeului.
- Pregătirea prealabilă a elevilor și pedagogilor (responsabili de disciplinele concrete), îmbinând cerințele curriculare cu interesele și aspirațiile elevilor și, desigur, cu posibilitățile muzeelor.
- Organizarea accesibilă a activităților și a resurselor muzeului prin asigurarea autoeducației, a studiilor independente ale elevilor.
- Respectarea normelor etice, centrarea pedagogilor și colaboratorilor muzeali în relaționarea cu elevii, acceptând poziția *alături/pe orizontală*.
- Implicarea elevilor în procesul de descoperire a cunoștințelor, studiere a obiectelor și fenomenelor, exersarea unor practici de observare și re/construire a realității etc.
- Colaboratorii muzeului și pedagogii implică elevii în acțiuni de căutare, restaurare a unor artefacte din mediul socio-cultural (veselă, unelte vechi, articole vestimentare, bijuterii, broderii, covoare, lăicere etc.).
- Managerii școlari, cadrele didactice, responsabile de disciplinele școlare (istorie, limbă și literatură, artă plastică etc.), împreună cu colaboratorii muzeali, cu elevii și părinții stabilesc orarul desfășurării lecțiilor și vizitelor în incinta unor muzee concrete.
- Colaboratorii muzeelor pregătesc variate expoziții specializate adaptate la subiectele și conținuturile curriculare obligatorii, cât și pentru diversitatea activităților școlare nonformale, deseori, la propunerea elevilor. Programele activităților desfășurate în muzeu pot fi de o durată medie (semestru, an) și lungă (2-3 ani).
- Desfășurarea conferințelor practice, concursurilor, seratelor tematice pe marginea vizitelor și orelor/lecțiilor, organizate în muzeu.

Bineînțeles că EM presupune un altfel de climat decât cel din incinta școlii, însă concomitent cu acest avantaj apare necesitatea creării unor condiții facilitatoare pentru valorificarea informațiilor și a valorilor tezaurizate.

Capitolul 2, Muzeul ca mediu de cunoaștere și promovare a culturii din perspectivă metodologică, prezintă o analiză a activității socio-culturale a muzeului ca element de colaborare muzeu-instituție de învățământ-familie-comunitate; a managementului și marketingului muzeal, ceea ce a permis să fie identificate *mizele EM*, posibilitățile instituțiilor muzeale și formele de colaborare cu instituțiile de învățământ, direcțiile și strategiile de activitate a muzeelor. Au fost științific argumentate și elaborate: *condițiile pedagogice și cele psihopedagogice de eficientizare a EM, mecanismul interacționării* acestora; criteriile, indicatorii și descriptorii competențelor de valorificare optima a culturii muzeale de către elevi și părinți (competențele parentale de realizare a EM). La fel, au fost fundamentate științific *Principiile EM*. Investigația epistemologică și metodologică a EM a asigurat elaborarea constructului de bază: ***Modelul pedagogic al EM a elevilor din liceu***, care încorporează fundamentele pedagogice teoretico-aplicative.

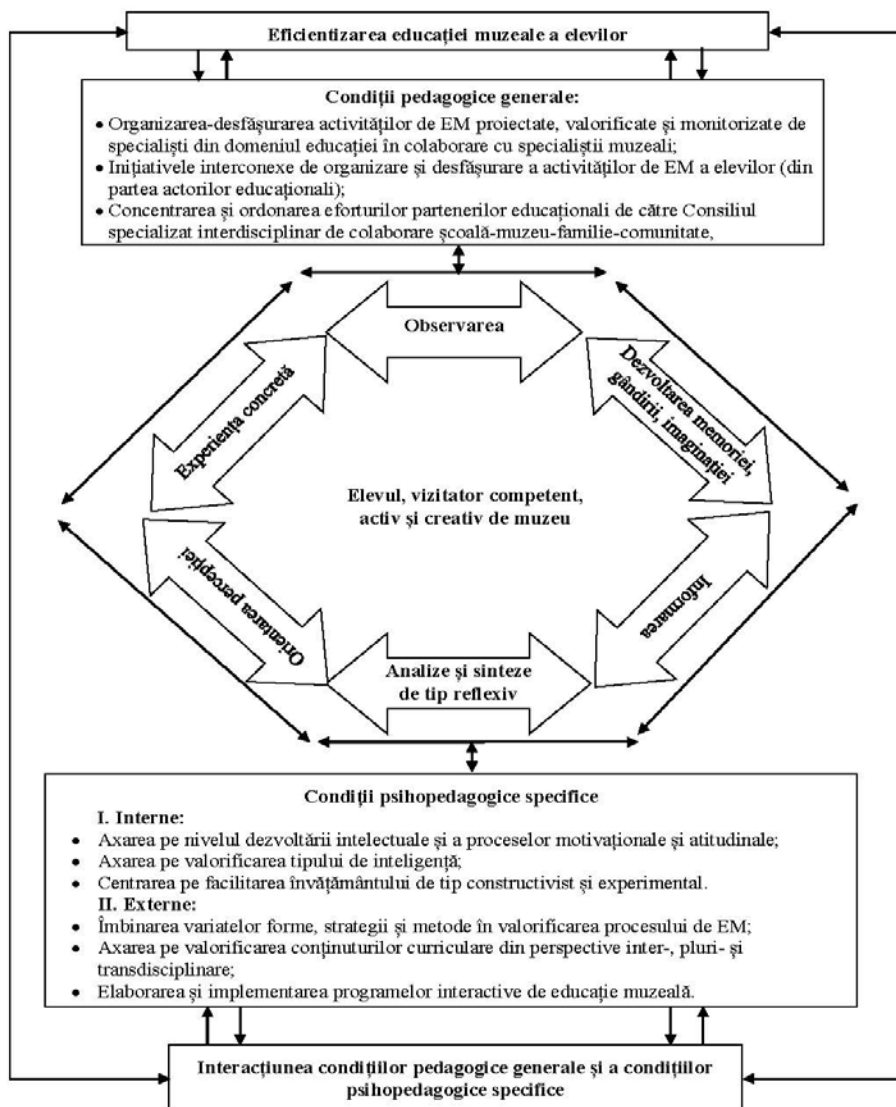
Plecând de la investigația preliminară realizată de noi pe parcursul unui an de studii, am evidențiat ***funcționalitatea strategiilor pedagogice operaționale aplicate în EM***.

Investigația și analiza reperelor teoretice ale EM ne-a permis să continuăm și să completăm Mizele EM, determinate în cadrul cercetării. Astfel, în viziunea noastră EM, are un impact benefic asupra *formării umanismului și patriotismului persoanei*, adică avem în vedere ***miza fortificării coerenței dintre conștiința și conduita morală*** a acesteia. Următoarea este ***miza stimulării creativității prin lărgirea orizontului informativ și aprofundarea cunoștințelor***. O altă miză destul de importantă pentru educație și instruire rezidă în ***miza diversificării formelor și metodelor de învățământ***, ceea ce ar contribui la sporirea cogniției și metacogniției elevilor și a studenților. Pe cale observațională și empirică am stabilit că, valorificarea educației muzeale și promovarea optimă a patrimoniului muzeal este posibilă prin aplicarea a trei ***strategii magistrale***, considerate de noi, esențiale: activizarea EM în cadrul instituțiilor de învățământ prin implicarea creativă a colaboratorilor muzeali și a cadrelor didactice; incitarea studenților și elevilor în participarea la diferite acțiuni de voluntariat, expoziții, ateliere de creație, master-classe etc., desfășurate în incinta muzeelor; stabilirea, planificarea și menținerea unei colaborări fructuoase permanente între muzeu și instituțiile de învățământ, în care fiecare actor să devină partener eficient în promovarea culturii, istoriei și tezaurului muzeal.

Totodată, pentru a pregăti baza metodologică a EM a fost necesar să identificăm posibilitățile muzeelor, formele posibile de colaborare cu școala și să scoatem în evidență ***trei principii fundamentale*** ale managementului și marketingului muzeal după cum urmează:

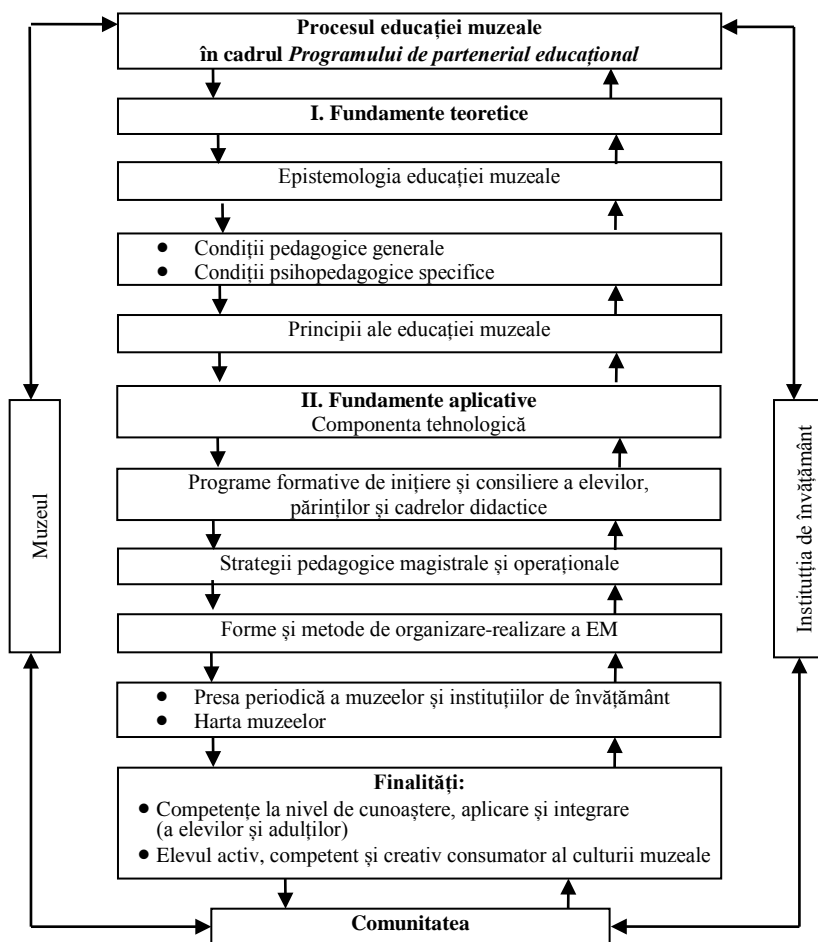
- urmărirea și dirijarea echilibrată a intrărilor în cadrul organizației/muzeului; a resurselor umane; resurselor materiale; resurselor financiare; resurselor informaționale etc.;
- realizarea și ghidarea rezonabilă a procesului de transformări a bunurilor, serviciilor și a informației;
- studierea, planificarea și realizarea ieșirilor optime pe piață cu beneficii sociale, beneficii economice, beneficii educaționale, beneficii culturale, beneficii artistice etc. [34, p. 79].

Plecând de la determinarea reperelor epistemologice și de la aspectele practice evidențiate, am stabilit *condițiile pedagogice generale și cele psihopedagogice specifice de eficientizare a educației muzeale*, pe care le-am reunit în Mecanismul interacționării acestora (Figura 2.1).

Figura 2.1. Mecanismul interacționării condițiilor de eficientizare a EM a elevilor din liceu (autor T. Filipksi)

La fel, capitolul mai conține **Grila criteriilor și indicatorilor de explorare eficientă a educației muzeale**, care conține trei componente, I – *criteriile de explorare eficientă a tezaurului muzeal*; II – *descriptorii competențelor de valorificare optimă a culturii muzeale (pentru elevi)*; III – *descriptorii competențelor parentale de realizare a EM, în conformitate cu care s -a realizat experimentul pedagogic*. Fundamentele teoretice determinate, criteriile, indicatorii și descriptorii competențelor, au creat temeuri metodologice clare pentru a elabora: *Proiectul instituțional de parteneriat în educație*; *Programe de educație muzeală în contextul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate*, pentru a desfășura experimentul pedagogic; *Modelul pedagogic al EM a elevilor din liceu* (Figura 2.2) și *principiile EM*.

Figura 2.2. Modelul pedagogic al EM a elevilor din liceu (autor T. Filipski)

Cele opt principii reprezintă un element normativ esențial al EM și sunt elucidate esențializat și succint, după cum urmează:

1. **Principiul abordării complexe și integrative al informației oferite de muzeu**, asigură valorificarea de către colaboratorii muzeului a cunoștințelor științifice despre materialul și informația factologică din variate domenii ale activității umane într-un mod inter-, pluri- și transdisciplinar, demonstrând valoarea autentică, integritatea obiectelor muzeale și complexitatea acestora.

2. **Principiul centrării pe vizitator/orientarea pe individul implicat**, asigură accesibilizarea informațiilor și orientează colaboratorii muzeali spre facilitarea învățării elevilor într-un mod umanist și nondidacticist (respectarea regulilor educației umaniste, a intereselor, aspirațiilor vizitatorului).

3. **Principiul asigurării dialogului cultural constructiv**, acesta reprezentând strategia de bază a intercomunicării și relaționării muzeale între colaboratorii muzeali și vizitatori, direcționând co/participarea la conștientizarea fenomenelor cultural-istorice.

4. **Principiul asigurării continuității și feed-backului**, care ne orientează spre ideea organizării și structurării explorării treptate a spațiului și tezaurului muzeal, inclusiv a informației. Acest principiu ne amintește despre explorarea eficientă a feed-backului cu vizitatorul (sub variate forme și modalități).

5. **Principiul axat pe activitățile interactive care dezvoltă creativitatea** și presupune desfășurarea procesului pedagogic muzeal într-o formă de explorare activă și creativă a spațiului, obiectelor/exponatelor, monumentelor de artă în colaborare cu colegii și colaboratori muzeali.

6. **Principiul îmbinării variatelor forme, metode și principii în EM** presupune diversificarea acestora și aplicarea unor strategii pedagogice eficiente de tipul celor expositiv-euristice, axate pe acțiune și valorificare a cercetării, problematizării etc.

7. **Principiul asigurării dezvoltării armonioase a elevului cu accent pe formarea unității dintre conștiința și conduita morală**, orientează colaboratorii muzeali și cadrele didactice spre proiectarea și desfășurarea activităților, care au drept scop valorificarea tuturor dimensiunilor educației (educația intelectuală, estetică, tehnologică, psihofizică etc.) accentul fiind pus pe cultivarea morală a vizitatorului.

8. **Principiul asigurării colaborării eficiente școală-muzeu-familie-comunitate**, va orienta activitatea fiecărei instituții sociale și va asigura o conlucrare stabilă, variată, axată pe familiarizarea copiilor și tinerilor, a familiilor acestora cu tezaurul cultural/muzeal.

În concluzie, sintetizând reperele teoretice studiate, rezultatele experimentului preliminar, observațiile desfășurate au fost argumentate științific și elaborate instrumentele EM; au fost stabilite sarcinile *pedagogiei muzeale*; au fost fundamentate și formulate *principiile EM*; *Modelul pedagogic al EM a elevilor din liceu și tehnologia educației muzeale a liceenilor*, care include Curriculumurile pentru elevi și adulți (cadre didactice și părinți); strategiile, formele, metodele și procedeele EM. În același context a fost elaborată structura, scopul, obiectivele și conținutul de bază al Proiectului instituțional de colaborare în educație **Crearea parteneriatelor**

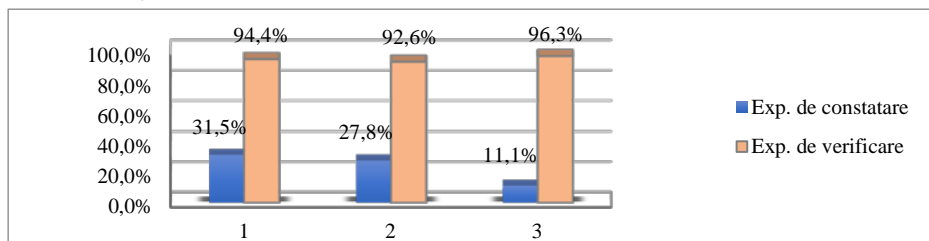
educaționale în promovarea patrimoniului național și universal din perspectiva educației muzeale a elevilor și studenților.

Capitolul 3, Coordonata praxiologică a educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate, redă inițierea și desfășurarea experimentului pedagogic, elucidând detaliat analiza și interpretarea rezultatelor implementării *Modelului pedagogic al EM a elevilor din liceu* (care conține fundamentele pedagogice).

Experimentul pedagogic desfășurat este unul clasic/tradițional și constă din trei etape: prima este etapă *de constatare*, care a durat 6 luni; a doua etapă este *de formare* cu o durată de 2 ani de studii și etapa a treia, care s-a rezumat cu *verificarea* rezultatelor obținute (durata de 4 luni). Lotul subiecților a fost selectat, plecând de la interesul și disponibilitatea administrației și a colectivului pedagogic al instituțiilor de învățământ, pentru a participa în cercetare și Proiectul instituțional de parteneriat în educație.

S-a lucrat cu un lot experimental structurat: 54 elevi de liceu și părinții acestora; 18 cadre didactice și 28 elevi din clasele gimnaziale și clasele primare. În experiment au participat studenți de la Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Urbanism și Arhitectură, Programul Design Interior și 10 colaboratori muzeali, bibliotecari, etnografi, pictori, scriitori etc. Subiecții țintă au fost elevii de liceu și familiile acestora. Pe parcursul a doi ani de studii au fost desfășurate un șir de activități. La început, s-au organizat câteva acțiuni–consultații de familiarizare și consiliere a subiecților cu procesul EM, cu fundamentele teoretico-aplicative ale educației muzeale (principii, condiții, strategii etc.). În esență, s-a implementat *Modelul pedagogic al educației muzeale a elevilor* în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate. În consens cu strategia investigației am utilizat *Grila criteriilor și indicatorilor de explorare eficientă a EM*.

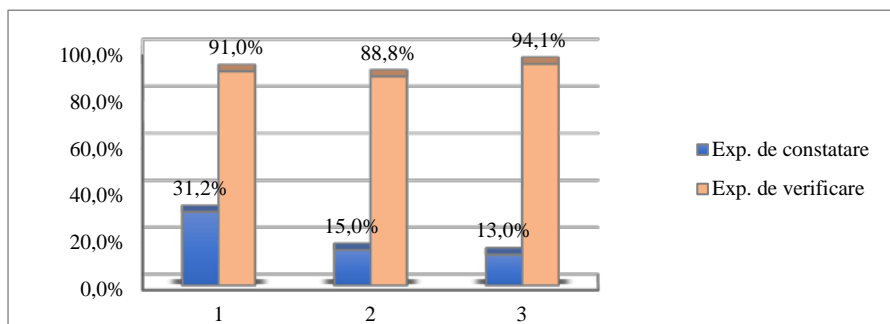
Pentru a oferi claritate în rezultatele obținute propunem să fie observate modificările competențelor după etapa experimentului de formare (acestea sunt redată în histogramă într-un mod comparativ, adică rezultatele de la experimentul de constatare și cel de verificare). La prima poziție, liceenii au identificat ansamblul instituțiilor muzeale cunoscute de ei; la a 2-a poziție, au expus și descris valorile tezaurului muzeal din țară și la poziția a 3-a au dat dovadă că sunt capabili să aplice terminologia și limbajul specific culturii muzeale (Figura 3.1).

Figura 3.1. Competențele liceenilor de valorificare optimă a tezaurului muzeal, la nivel de cunoaștere

După cum se poate observa la constatare foarte puțini elevi au fost în stare să identifice instituțiile muzeale din țară și din Chișinău. Doar 31,5% de liceeni au numit vre-o 4-5 muzee, restul nu au știut cum să răspundă. Pe când, după formare și vizitele organizate (pe viu și online), conținuturile curriculare speciale studiate, deja 94,4% de elevi au identificat circa 12 muzee din republică. Elevii au numit corect muzeele, au numit destinația și adresa acestora și au povestit succint ce anume i-a impresionat. La fel, a sporit simțitor (cu 64,8%) numărul liceenilor care au expus coerent și competent valorile muzeale/exponatele de bază a celor mai importante muzee din țară și din lume. Ne-a bucurat faptul că după activitățile realizate, liceenii aplică un limbaj mai exact și elevat în domeniul culturii muzeale. Astfel, 96,3% de elevi (în comparație cu 11,1%) sunt în stare să povestească, să explice și să analizeze exponatele muzeale; să întrețină o convorbire cu privire la patrimoniul muzeal și să opineze pe marginea activității colaboratorilor muzeali, a colaborării cu școala și comunitatea în direcția vizată.

Este evident că după formarea liceenilor au sporit cu mult competențele lor practice la nivel de aplicare. Marea majoritate a elevilor au elaborat un cod de reguli clare și adecvate de comportare în muzeu (91% de subiecți în comparație cu 31,2% la început). Interesante au fost și agendele pentru vizitatorii muzeelor elaborate de elevi. S-au isprăvit cu această sarcină 88,8% de elevi, ceea ce denotă cunoașterea normelor moral-etice, specificul muzeelor principale din țară și desigur că au demonstrat faptul că liceenii înțeleg importanța acestora în formarea culturii tinerei generații și educația morală, estetică, intelectuală a persoanei. După formare 94,1% de liceeni au fost în stare să elaboreze un ghid orientativ în ajutorul școlii (în comparație cu 13% de liceeni la constatare).

Figura 3.2. Competențele liceenilor de valorificare a tezaurului muzeal, la nivel de aplicare

Cea mai incitantă și valoroasă probă a vizat competențele de valorificare optimă a tezaurului muzeal de către liceeni, la nivel de integrare (Figura 3.3).

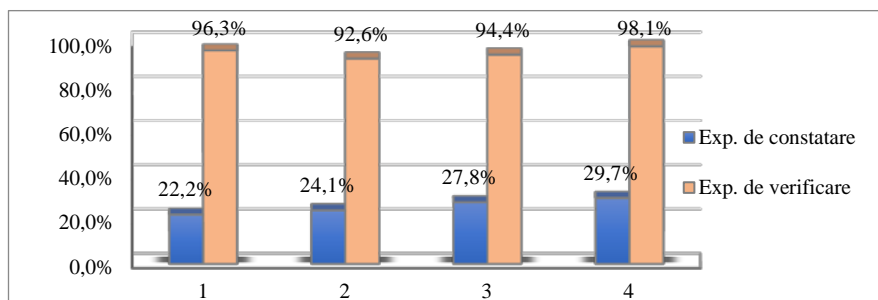
Din histograma dată, observăm că după experimentul de formare și participarea activă la activitățile nonformale de EM, numărul elevilor care își expun clar opinia despre valorile muzeale, despre importanța acestora, despre exponatele și expozițiile vizionate, despre patrimoniul național, a sporit foarte mult de la 22,2%, la 96,3% (cu

74,1%), ceea ce semnifică o creștere evidentă a nivelului culturii, inclusiv a celei muzeale și civice.

Foarte variate, creative și originale au fost motivațiile de studiere a valorilor și mijloacelor culturii muzeale, începând cu propunerea studierii/învățării unor module și conținuturi școlare în muzeu, cât și pregătirea unor expoziții tematice muzeale mobile, care ar putea să se afle timp de 1-2 săptămâni în diferite instituții de învățământ. Mulți elevi (87%) au propus ca muzeele să fie deschise pentru colaborare cu pedagogii de istorie, în scopul studierii aprofundate a istoriei ținutului natal (oraș, sat, regiune), ceea ce ar contribui la formarea interesului pentru cunoașterea locului și rolului acestuia în cultura națională și universală; ar optimiza instruirea și educația cognitivă, patriotică și morală.

La fel, ne-a bucurat faptul că elevii din liceu, după formare, au elaborat un șir de programe interesante a evenimentelor cultural-instructive muzeale. La constatare, doar 27,8% de liceeni au făcut față la această sarcină, iar după formare, 94,4% de subiecți s-au isprăvit cu elaborarea programelor vizate, dând dovadă de cunoașterea muzeelor din țară, a categoriilor și posibilităților acestora. Este observabil și pozitiv momentul care a demonstrat că liceenii operează liber și activ cu așa concepte ca: *pedagogie muzeală, educație muzeală, cultură muzeală, exponat, expoziție, audiorie muzeală, dioramă, panoramă, muzeologie, restaurare, conservare, fond muzeal, teaurizare, ghid muzeal, muzeolog, colecții muzeale, artefact* etc.

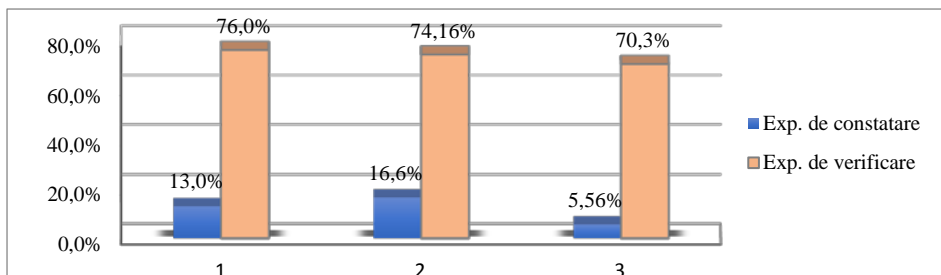
Bineînțeles, că vizitele la muzeu și activitățile de familiarizare cu specificul și tezaurul muzeal au dezvoltat gândirea creativă, imaginația și gustul estetic al elevilor. Majoritatea subiecților, 98,1% de liceeni au participat la expoziții cu lucrări personale (poezii, desene, povestioare, picturi etc.) realizate după vizitele la muzeu (Figura 3.3).

Figura 3.3. Competențele liceenilor de valorificare a tezaurului muzeal, la nivel de integrare

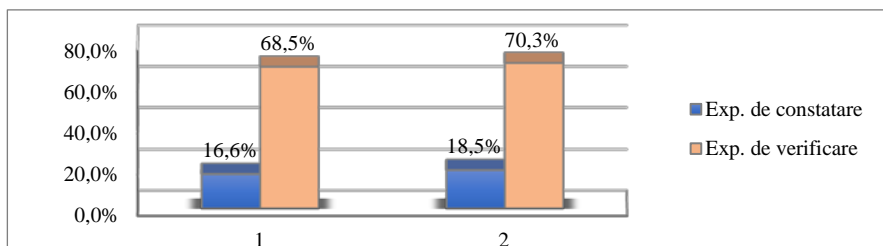
Dacă efectuăm o analiză a rezultatelor obținute după etapa experimentală de formare a părinților, apoi menționăm că acestea nu sunt atât de sporite, spectaculoase ca la liceeni, dar, totuși *competențele parentale de realizare a EM*, s-au consolidat evident (Figura 3.4).

Pentru a observa mai clar datele obținute pe lotul părinților, propunem histogramele ce vor urma (Figura 3.4; 3.5; 3.6).

Figura 3.4. Competențele parentale la nivel de cunoaștere (constatare și verificare) a EM

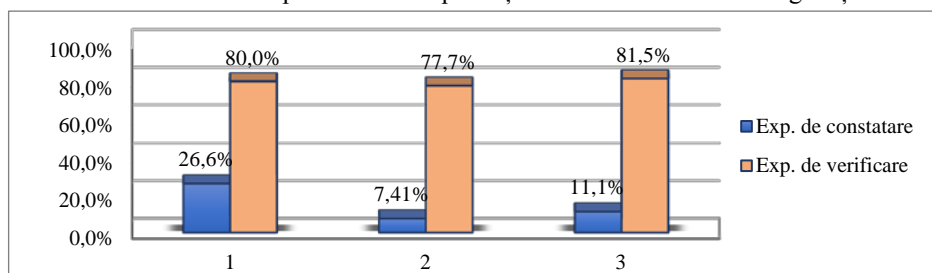
Este pozitiv faptul că părinții au demonstrat interes în cadrul atelierelor de informare și formare a competențelor de valorificare optimă a culturii muzeale prin participarea la educația muzeală a copiilor săi. Dacă, la constatare părinții au demonstrat competențe extrem de modeste, apoi după formare acestea au sporit. Ei, au fost capabili să identifice rețeaua de muzee din țară, să explice destinația lor și să le descrie. Decalajul de la constatare și postexperiment, fiind de 63%. Cu privire la importanța și posibilitățile EM au fost în stare să răspundă 74,1% de subiecți, în comparație cu 16,6% de la constatare. Ultimul aspect pentru părinți a fost mai dificil, întrucât, anterior colaborarea școlii cu muzeul și familia, în esență, lipsea sau era insuficientă. În opinia părinților, această colaborare a fost mult mai activă în clasele primare și parțial în cele gimnaziale, iar la treapta liceală atenție nu i s-a acordat practic deloc. În acest sens, cadrele didactice și părinții nu au avut explicații convingătoare. Bineînțeles că elevii de liceu pot și independent vizita muzeele, însă, cu certitudine că ei au nevoie de un ghid, ajutor calificat, de activități interesante și structurate conform anumitor criterii, care ar contribui la eficientizarea studierii unor așa discipline ca: istoria, educația plastică, educația civică, geografia, limba și literatura română etc. La fel, prin intermediul EM ar spori cultivarea morală și civică; perfecționarea cogniției, metacogniției, creativității și gândirii științifice.

Figura 3.5. Competențe parentale la nivel de aplicare a EM

După cum putem observa, competențele parentale au crescut, însă în cadrul activităților cu părinții au fost multe discuții cu privire la faptul că adulții nu au timp să se ocupe de elaborarea programelor familiale de vizitare a muzeelor și a agendelor cu întrebări pentru convorbiri familiale cu copiii lor etc. În finalul ședinței, s-a ajuns la o

concluzie adecvată: nu cere nimeni ca familia să urmeze absolut aceste elemente educative, dar exersarea părinților în aceste acțiuni le permite adulților să cunoască și să deprindă abilități și competențe parentale, care le-ar ajuta acestora să planifice și să monitorizeze consumarea adecvată a timpului liber al copiilor și familiei într-un mod inteligent și cult.

Figura 3.6. Competențe parentale la nivel de integrare a EM

Rezultatele dobândite la acest aspect le considerăm foarte importante, întrucât se observă o sporire a competențelor și capacității părinților de a investi în copii nu numai resurse financiare, ci și resurse moral-afective și intelectuale; răbdare, creativitate și consecvență.

Pozitiv este faptul că 80% de părinți, în comparație cu 26,6% la constatare, au conștientizat faptul că sunt obligați să frecventeze cu copiii lor variate expoziții, muzee; iar 77,7% din ei colectează informații, prospecte, broșuri etc., caută site-uri speciale despre muzeele din țară și de peste hotare, informează familia despre acestea și organizează vizite. Cel mai optimist și pozitiv moment este că 81,5% de părinți au menționat faptul că discuțiile familiale au devenit mai variate, interesante, incitante din punct de vedere intelectual și moral.

Întrucât pedagogii au participat la toate activitățile privind EM a elevilor și la cele din cadrul Proiectului nominalizat anterior, rezultatele probei și a interviului acestora ne-au bucurat mult.

Tabelul 3.1. Impactul valorificării fundamentelor pedagogice ale EM a elevilor în formarea cadrelor didactice (18 subiecți)

Itemul/arcină	Rezultatele conform baremului de apreciere						
	Foarte bine (3)		Bine (2)		Suficient (1)		Insuficient (0)
	Date	%	Date	%	Date	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Identificarea rețelei de muzee din țară cu nominalizarea celor mai importante	15	83,3	3	16,6	–	–	–
2. Expunerea importanței și a posibilităților EM a elevilor	16	89	2	11,1	–	–	–
3. Elaborarea unui program de vizitare a muzeelor privind cultura muzeală	15	83,3	3	16,6	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8
4. Enumerarea condițiilor de organizare-eficientizare a EM prin implicarea resurselor muzeelor, școlii, familiei, comunității	15	83,3	3	16,6	-	-	-
5. Stabilirea și descrierea succintă a schimbărilor parvenite în personalitatea copiilor după formare	14	77,7	2	11,1	1	5,6	-

După cum putem observa din tabel, coeficientul calității după formarea pedagogilor constituie 100%, ceea ce era de așteptat, deoarece aceștia au fost foarte implicați în toate activitățile realizate. Participarea părinților a fost mai moderată, unii lipseau de la ședințele de consiliere destinate EM în familie, mai frecvent erau prezente mamele sau alte rude (acest fapt nu este o noutate pentru țara noastră), dar totuși impactul familiarizării acestora cu fundamentele teoretico-aplicative ale EM, colaborarea cu școala a fost unul pozitiv.

În rezultatul experimentului de formare, unde s-a lucrat cu elevii, cadrele didactice și părinții în colaborare cu muzeele și colaboratorii acestora, impactul implementării modelului elaborat, a fost unul vizibil și destul de tranșant, ceea ce denotă funcționalitatea fundamentelor pedagogice ale EM a liceenilor și a Proiectului instituțional de colaborare în educație ***Crearea parteneriatelor educaționale în promovarea patrimoniului național și universal din perspectiva educației muzeale a elevilor și studenților.***

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Republica Moldova a aderat la organizațiile internaționale și europene, ratificând mai multe convenții în domeniile ocrotirii, valorificării și promovării patrimoniului cultural stocat în muzee, instituții sociale axate pe educația populației, mai cu seamă a tinerei generații. În acest context, *Convenția Cadru a Consiliului Europei privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate* (FARO, 27. 10. 2005), semnată de Guvernul țării noastre, și anume în *Articolul 13*, care presupune *facilitarea inserțiunii dimensiunii culturale la toate nivelurile de învățământ, familiarizarea cu patrimoniul cultural și formarea continuă; încurajarea formării profesionale și a schimbului de cunoștințe și de priceperi în cadrul și în afara sistemului de învățământ*, a constituit imboldul de bază al desfășurării investigației privind fundamentarea pedagogică a educației muzeale. Considerăm că problema abordată în prezenta cercetare este una extrem de actuală, fiind de o importanță majoră în formarea personalității tinerilor și a populației adulte prin cunoașterea acestora cu patrimoniul cultural național și universal în contextul educației permanente/învățarea pe parcursul vieții.

Întregul demers investigativ are un caracter teoretico-aplicativ, axat pe determinarea și elaborarea fundamentelor pedagogice ale educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate. Această abordare a relevat importanța dezvoltării *pedagogiei muzeale* prin fundamentarea teoretică și aplicativă a *educației muzeale*, ceea ce a condus la un șir de ***concluzii și recomandări***:

1. Problema investigată a asigurat dezvoltarea esenței, semnificației, precizarea și delimitarea conceptelor de bază: *pedagogie muzeală, educație muzeală, muzeu, patrimoniu muzeal, cultură, colaborare și parteneriat educațional*, inclusiv specificarea genezei acestora și a istoricului constituirii muzeelor în lume și în Republica Moldova [20; 21].

2. Identificarea politicilor statale privind ocrotirea și explorarea optimă a patrimoniului muzeal a permis să stabilim scopul, sarcinile, principiile și strategiile de promovare a valorilor culturale în rândul generațiilor în creștere și a generațiilor adulte. Aceste acțiuni au contribuit la precizarea scopului și sarcinilor *pedagogiei muzeale*; la precizarea clasificării muzeelor, stabilirea posibilităților acestora în cadrul EM prin valorificarea principiilor și strategiilor *paradigmei cognitiv-constructiviste*, abordate din perspectiva *teoriilor umaniste a învățării* și a complexității structurii acțiunilor educative.

3. Analiza activității socio-culturale a muzeului, ca element de colaborare muzeu-instituție de învățământ-familie-comunitate, a prestabilit evidențierea ansamblului de mize ale EM; fundamentarea și elaborarea *Suportului epistemologic al EM* și structurarea acțiunii educative în educația muzeală a elevilor.

Studiul conținutului și a principiilor managementului și marketingului muzeal în contextul educației muzeale a permis să stabilim direcțiile, scopul și obiectivele procesului vizat, concomitent, orientând investigația spre formularea și argumentarea științifică a *condițiilor pedagogice de eficientizare a educației muzeale*, care au fost structurate în două categorii: *condiții pedagogice generale și condiții psihopedagogice specifice*.

4. Elaborarea și fundamentarea instrumentului metodologic numit *Mecanismul interacționării condițiilor de eficientizare a EM a elevilor din liceu* (Figura 2.1.) a contribuit la conștientizarea și ghidarea desfășurării procesului de formare a liceenilor ca vizitatori activi și creativi ai muzeelor, prin stimularea educației morale, dezvoltarea cogniției, spiritului de observație; orientarea percepției, consolidarea memoriei, gândirii și imaginației, acumularea experiențelor concrete, a informațiilor și centrarea pe efectuarea analizelor și sintezelor de tip reflexiv.

5. Coordonata praxiologică și tehnologia educației muzeale a liceenilor implementată se constituie din *Grila criteriilor și indicatorilor de explorare eficientă a EM și Modelul pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu* (Figura 2.2.), care include două compartimente: *Fundamentele teoretice (I)* și *Fundamentele aplicative (II)*, ce încorporează opt componente, mai precis ansamblul de instrumente pedagogice. Întregul construct s-a dovedit a fi eficient, funcțional și deschis la completări.

6. *Modelul pedagogic al EM a elevilor din liceu* cu toate componentele sale, care conține, de facto, fundamentele pedagogice/ teoretice și aplicative, a fost implementat și validat cu succes, în cadrul etapei de formare a experimentului pedagogic în contextul și prin intermediul *Proiectului instituțional de parteneriat în educație*, axat pe promovarea patrimoniului cultural/muzeal național și universal.

7. Rezultatele experimentului pedagogic au demonstrat sporirea nivelului de competență la nivel de cunoaștere, aplicare și integrare a elevilor și a adulților (pedagogi și părinți) privind realizarea EM a liceenilor pentru valorificarea activă și creativă a tezaurului muzeal.

Acest fapt, s-a manifestat în rezultatele probei finale și în comportamentul subiecților investigați prin:

- sporirea interesului elevilor pentru vizitarea muzeelor și asimilarea culturii muzeale, de la 31,5% către 94,4%;
- utilizarea termenilor specifici culturii muzeale în limbajul elevilor a sporit de la 27,8% la 90,7%;
- creativitatea, imaginația și capacitatea de redare a dialogului cultural muzeal (cu operele și colaboratorii muzeali) prin analize, expunere exhaustivă, povestire, reflecții, lucrări scrise, desene etc., a ajuns la cote maxime de 92,6% (în comparație cu 16,6% la constatare);
- eficientizarea substanțială a competențelor de realizare a EM de către adulți, care a atins niveluri destul de înalte, 88,9 % – 100%.

La fel, s-a remarcat activizarea eficientizarea, și orientarea de principiu al procesului de colaborare școală-muzeu-familie-comunitate. Cadrele didactice, depășind scepticismul și atitudinea rezervată au început a iniția și desfășura activități formale în contextul disciplinelor curriculare și activități nonformale, prin implicarea colaboratorilor muzeali, a bibliotecilor, centrelor comunitare de creație și ale personalităților remarcabile (scriitori, artiști plastici, poeți etc.).

Rezultatele obținute în cercetare au confirmat ipoteza lansată și au contribuit la **soluționarea problemei științifice de importanță majoră a investigației**, care s-a axat pe determinarea, elaborarea și validarea fundamentelor pedagogice ale educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate, structurate în *Modelul pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu*, ceea ce a contribuit la schimbarea atitudinilor și comportamentului cadrelor didactice și părinților, obiectivat în sporirea competențelor EM și formarea la elevi a interesului, culturii de cunoaștere și asimilare a valorilor tezaurului muzeal.

Situația expusă, a asigurat soluționarea problemei științifice prin atingerea scopului și obiectivelor cercetării, concretizate în:

- Dezvăluirea semnificației, precizarea și delimitarea conceptelor: *pedagogie muzeală, educație muzeală, muzeu, patrimoniu muzeal, cultură, colaborare și parteneriat educațional*.
- Analiza constituirii și evoluției istorice a muzeelor în Republica Moldova.
- Identificarea esenței politicilor statale privind explorarea și promovarea optimă a patrimoniului muzeal.
- Stabilirea criteriilor de clasificare a muzeelor, a specificului activității și a caracteristicilor managementului și marketingului muzeal în contextul educației muzeale.
- Determinarea condițiilor și strategiilor pedagogice de eficientizare a educației muzeale a elevilor din liceu.
- Concretizarea potențialului formativ al EM și a posibilităților muzeelor de asigurare a familiarizării liceenilor cu tezaurul muzeal național și universal.
- Argumentarea științifică, elaborarea și validarea *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu* în cadrul colaborării școală-muzeu-

familie-comunitate, care include fundamentele pedagogice (teoretice și aplicative).

Totodată, cercetarea realizată a permis să stabilim *câteva limite investigaționale, ca de exemplu:*

- neacceptarea de către unele muzee a colaborării cu instituțiile de învățământ în baza proiectelor de durată, planificarea și desfășurarea activităților în contextul parteneriatului educațional;
- apariția unor dificultăți în organizarea și desfășurarea activităților formale (din cadrul planului de învățământ) cu liceenii în favoarea activităților extracurriculare;
- prevalarea activităților educative, desfășurate în cadrul orelor de dirigenție și a celor de istorie, limbă și literatură română, artă plastică etc.
- substituirea unor strategii, acțiuni și activități planificate din cauza condițiilor dificile legate de pandemie.

În mod rezumativ și în context cu cercetarea realizată, propunem următoarele *recomandări:*

La nivel macrostructural:

• ***Conceptorilor de politici educaționale și socio-culturale:***

- evaluarea posibilităților și eficientizarea promovării valorilor culturale prin obligarea mass-media de a iniția și desfășura programe TV și radio permanente, axate pe elucidarea și promovarea tezaurului muzeal (național și universal); a activității muzeelor din țară și de peste hotare;
- elaborarea și implementarea politicilor educaționale de către ministerele de resort, responsabile de cultură și educație, care ar stimula colaborarea muzeelor cu instituțiile de învățământ din țară;
- colaborarea Ministerului Educației cu Ministerul Culturii RM în vederea elaborării unor strategii, documente normative și didactici speciale privind pregătirea unor categorii de muzeologi-pedagogi și profesori, care ar realiza consecvent și planificat educația muzeală în rândul elevilor (pentru toate nivelurile de învățământ);
- orientarea politicilor sociale și educaționale spre inițierea și valorizarea parteneriatelor socio-culturale educative eficiente muzeu-școală-familie-comunitate;
- asigurarea calității colaborării muzeelor cu instituțiile de învățământ prin includerea în statele muzeelor a unității de *pedagog muzeal*;
- responsabilizarea muzeelor privind promovarea valorilor culturale în rândul generațiilor în creștere prin intermediul includerii indicatorilor, concretizați în *Metodologia acreditării instituțiilor muzeale*.

La nivel microstructural:

• ***Managerilor școlari:***

- Organizarea cursurilor de formare continuă a cadrelor didactice, centrate pe optimizarea cunoașterii și valorificării *pedagogiei și educației muzeale*, inițind parteneriate educative a instituțiilor de învățământ cu muzeele din țară, care ar

contribui la regândirea și adecvarea unor conținuturi ale programelor, curricula disciplinară în concordanță cu potențialul informativ și educativ al muzeelor;

- Asigurarea sporirii valențelor educației morale, intelectuale, estetice, cultural-istorice prin explorarea posibilităților de întemeiere și funcționare optimă a *Muzeelor școlii, Clasei sau a Muzeelor dedicate unor personalități remarcabile din țară*;
- *Integrarea Muzeelor țării, Muzeelor localității, Muzeelor școlii etc.* în proiectele educative inițiate de instituțiile de învățământ la nivelul și în cadrul activităților nonformale/extracurriculare, dar și a celor formale la variate discipline: istorie, geografie, limbă și literatură română, artă plastică etc..
- **Cadrelor didactice:**
  - integrarea cross-curriculară a unor module, teme/subiecte de conținut în activitățile formale și nonformale privind cunoașterea tezaurului muzeal, al valorilor naționale și universale prin organizarea vizitelor (reale și virtuale) în muzeele țării și ale altor state;
  - practicarea și promovarea parteneriatelor extinse *instituție de învățământ-muzeu*; inclusiv *clasă-muzeu* etc. cu scopul fortificării și dezvoltării cogniției, metacogniției, gândirii, creativității și a sensibilizării elevilor privind istoria, cultura națională și cea universală;
  - cunoașterea și explorarea de către cadrele didactice a *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu*, promovarea acestuia prin intermediul posibilităților școlii, organizarea acțiunilor speciale în procesul instructiv-educativ; a meselor rotunde și ședințelor cu părinții; schimbului de experiență cu colegii, colaboratorii muzeali etc.

Cercetarea realizată deschide perspective noi și reale pentru investigarea aprofundată a educației muzeale din perspectiva învățării adulților pe parcursul vieții/educația permanentă, inclusiv în contextul educației morale a elevilor din toate categoriile de vârstă.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. AGABRIAN, M. *Școala, familia, comunitatea*. Iași: Institutul European, 2006. 159 p. ISBN (10) 973-611-457; ISBN (13) 978-973-611-457-1
2. AGABRIAN, M.; MILLEA, V. *Parteneriate Școală-familie-comunitate*. Iași: Institutul European, 2005. 167 p. ISBN 973-611-339-6.
3. ANDREI, R. *Pedagogia muzeală–programe și strategii*. În: Revista Muzeelor Nr. 3. pp 109-113 București, 2005. http://www.revistamuzeelor.ro/arhpdf/2005_03_23.pdf
4. ANSART, P. *Sur les finalités de l'utilisation pédagogique des musées*. În: Canadian Journal of Education/Revue Canadienne De l'éducation, 1991. 16 Nr. 3 p. 258-266. ISSN1918-5979.<https://journals.sfu.ca/cje/index.php/cjerce/article/view/2607/1916>.
5. CALARAȘ, C. *Formarea culturii relațiilor intergeneraționale*. Pedagogia și sociologia educației familiale. Chișinău: Editura Primex-com SRL, 2017. 303 p. ISBN 978-9975-110-76-1.
6. CĂLIN MARIN, C. *Teoria și metateoria acțiunii educative*. Reconsiderare, adăugiri și demersuri aplicative București: Aramis, 2003. 207 p. ISBN 978-58940-3-0.
7. CIOBANU, C. Gh.; URSU, M. *Evoluția rețelei muzeale din Republica Moldova: 125 ani Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală*. Chișinău: Tipografia Reclama, 2014. 284 p. ISBN 978-9975-58-043-4.
8. COCORADĂ, E. *Introducere în teoriile învățării*. Iași: Editura Polirom, 2010. 216 p. ISBN 978-973-46-1811-8.
9. Codul Educației al Republicii Moldova. Publicat în Monitorul Oficial nr. 319-324/634 la 24-10-2014. Chișinău: Farmex-Lux 2014, intrat în vigoare la 29. 11. 2014.
10. COJOCARIU, V.; BARABAȘ, N.; MITOCARU, V. *Pedagogie muzeală*. București: Editura Centrului de Pregătire și Formare a Personalului din Instituțiile de Cultură, 1998. 226 p.
11. CREȚU, M. *Muzeu. Management. Performanță. De la un muzeu funcțional la un muzeu performant*. În: Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă). Chișinău: 2017, nr. 27(40), pp. 126-158. ISSN 1857-0054.
12. CRISTEA, S. *Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației*. Chișinău: Editura Litera, 2003. 240 p. ISBN 973-7916-52-2; ISBN 9975-74-560-1.
13. CUCOȘ, C. *Educația estetică*. Iași: Editura Polirom, 2014. 222 p. ISBN 978-973-46-4978-5.
14. CUZNEȚOV, Larisa. *Filosofia și axiologia educației*. Chișinău: CEP UPSC, 2017. 121 p. ISBN 978-9975-46-322-5.
15. CUZNEȚOV, Larisa. *Parteneriatul și colaborarea școală-familie-comunitate. Educația de calitate a copiilor și părinților*. Chișinău: Primex com SRL, 2018. 186 p. ISBN 978-9975-110-93-8
16. DOBRIDOR, I.-N.; PĂNIȘOARĂ, I. O. *Știința învățării. De la teorie la practică*. Iași: Editura Polirom, 2008. 254 p. ISBN 978-973-46-1076.
17. FILIPSKI, T. *Muzeul ca instituție fundamentală de realizare a educației muzeale: delimitări conceptuale*. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Științe ale educației*. Revistă științifică categoria B. nr. 5 (125) Chișinău, 2019. pp. 123-129. 230 p. ISSN 18-2103. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/18.%20p.123-129.pdf
18. FILIPSKI, T. *Activitatea socio-culturală a muzeului ca element al colaborării cu instituțiile de învățământ*. În: *Acta Commentationes. Sciences of Education*. Revistă științifică categoria B. nr.1(19). Chișinău, 2020. ISSN 1857-0623. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/135-140_6.pdf
19. FILIPSKI, T. *Dialogul cultural muzeu-instituție de învățământ-familie în contextul educației muzeale*. În: *Materialele Conferinței Internaționale Tehnic-Științifică Probleme actuale ale urbanismului și amenajării teritoriului ediția a X-a UTM*. Chișinău: Tipografia Bons Offices, 2021. pp. 118-121. 419 p. ISBN 978-9975-87-779-4. http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/16616/Conf_Probleme_actuale_Urbanism_2021_p118-121.pdf?sequence=1&isAllowed=y

20. FILIPSKI, T. *Valorizing the museum education through organizing and doing exhibitions for students in context of interaction between museum-family-community-educational institution*. Creative Education Journal States Impact Factor: 1.01. November 2021 (Vol.12, No.11). ISSN Online: 2151-4771 ISSN Print: 2151-4755 pp. 2518-2528 DOI: 10.4236/ce.2021.1211188 https://www.scirp.org/pdf/ce_2021110915374376.pdf
21. FILIPSKI, T. *Educația muzeală. Colaborarea instituțiilor de învățământ-muzeu-familie-comunitate*. Studiu monografic. Chișinău: CEP USM, 2021. ISBN 978-9975-158-51-0, 149 p.
22. JASPERS, K. *Texte filosofice*. București: Editura Politică, 1986. 390 p. ISBN 978-973-1760-40-7.
23. JOIȚA, E. *Educația cognitivă*. Iași: Editura Polirom, 2002. 248 p. ISBN 973-681-100-X
24. MOISEI, L. *Modalități de promovare a patrimoniului cultural la tânăra generație*. În: *Materialele Conferinței științifice 27-28 septembrie Noi tendințe în protecția și promovarea patrimoniului cultural național și european*. Chișinău: Pontos, 2013. 226 p. pp. 202-207. ISBN 978-9975-51-506-1.
25. MOISEI, L. *Patrimoniul cultural în sistemul educațional: strategii de promovare*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale a tinerilor cercetători ediția a IV-a, 30 octombrie 2019. Valorificarea patrimoniului etnocultural în educația tinerei generații și a societății civile* Chișinău: Tipogr. Notograf Prim, 2019. pp.164-173. ISBN 978-9975-84-105-4.
26. MUNTEANU, A. *Actualitatea și importanța educației muzeale prin colaborarea instituției de învățământ cu familia în contextul gândirii științifice*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Condiții pedagogice de optimizare a învățării în post criză pandemică prin prisma dezvoltării gândirii științifice, desfășurată în cadrul Programului UE Orizont 2020 (CG-ENI/2017/386-980 CE)* 18 iunie 2021. pp. 85-90. ISBN 978-9975-46-541-0.
27. MURGOCI, M. *Muzeele și educația pentru adulți*. În: *Revista Muzeelor*, nr. 4. București: I.N.C.F.C., 2005. ISSN 1220-1723. http://www.revistamuzeelor.ro/arhpdf/2005_04_01.pdf.
28. NICOLESCU, C. *Muzeologie generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975. 195 p.
29. OPRİȘ, I. *Management muzeal*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun Târgoviște, 2008. 182 p. ISBN 978-973-8966-63-5. <https://documente.net/document/managementul-muzeal.html> (accesat 08.07.2020).
30. PĂNIȘOARĂ, G. *Psihologia învățării. Cum învață copiii și adulții?* Iași: Editura Polirom, 2019. 294 p. ISBN 978-973-46-7700-9.
31. PLOȘNIȚĂ, E. *Muzeul și publicul: istorie și realitate*. Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Chișinău: Tipografia Bons Offices, 2015. 252 p. ISBN 978-9975-87-047-4.
32. PLOȘNIȚĂ, E.; URȘU, M. *Enciclopedia Muzeologiei Republicii Moldova*. Chișinău: Tipografia Bons Offices, 2011. 308 p. ISBN 978-9975-80-526-1.
33. PLOȘNIȚĂ, E. *Marketingul și muzeele Republicii Moldova*. În: *revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă Academică* nr. 2 (33). Chișinău, 2014. ISSN 1857-0461 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Marketingul%20si%20muzeele%20RM.pdf (accesat 22.07.2020).
34. POP, I. L. *Managementul și dezvoltarea sustenabilă a muzeelor*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2017. 398 p. ISBN 978-606-37-0288-4.
35. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia învățării: teorii și aplicații educaționale*. Iași: Editura Polirom, 2009. 228 p. ISBN 978-973-46-1525-4.
36. STĂVILĂ, T.; CIOBANU, C. I. *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova*. Ediția a 2-a. Chișinău: Editura Arc, 2014. 288 p. ISBN 978-9975-61-824-3.
37. STĂVILĂ, T. *Artele frumoase din Basarabia În sec. XX-lea*. Chișinău: Editura Arc, 2019. 366 p., 48 planșe. ISBN 978-9975-0-0319-3
38. TOMA, I.-D.-I. *Muzeul contemporan: programe educaționale*. Iași: Institutul European, 2007. ISBN 978-973-611-491-5
39. ZBUCHEA, AI.; IVAN, L. *Muzeu focus: cum să cunoaștem mai bine vizitatorii muzeelor*. București: Editura Colias, 2008. 180 p. ISBN 978-973-87560-2-1.

https://www.academia.edu/16949873/Muzeu_focus_cum_s%C4%83_cunoa%C8%99tem_mai_bin_e_vizitatorii_muzeelor_Museum_focus_how_to_better_know_the_museum_visitors (accesat 22.07.2020).

***

40. КОРЕНЕВА, А. Ю. *Музей как глобальный гуманитарный проект. Социально философский анализ*. Специальность: 09.00.11 Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук Научный руководитель: д.ф.н., профессор Г. В. Сорина. Москва, 2017. 145 с. <https://docplayer.ru/53930437-Koreneva-aleksandra-yurevna-muzey-kak-globalnyy-gumanitarnyy-proekt-socialno-filosofskiy-analiz-specialnost.html> (accesat 03.04.2020).
41. ОГОНОВСКАЯ, А. С. *Актуализация личности учащихся средствами музейной педагогики*. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Екатеринбург, 2007. 22 с. <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.dissercat.com/content/aktualizatsiya-lichnosti-uchashchikhsya-sredstvami-muzeinoi-pedagogiki/read/pdf>
42. СТОЛЯРОВ, Б. А. *Музейная педагогика. История, теория, практика: Учеб. Пособие*. Москва: Высш. шк., 2004. 216 с. ISBN 5-06-005235-4.
43. ТРОЯНСКАЯ, С. Л. *Музейная педагогика и ее образовательные возможности в развитии общекультурной компетентности*. Учеб. пособие. Ижевск: Ассоциация Научная книга, 2007. 139 с. <http://elibrary.udsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/9940/2012566.pdf?sequence=1> (accesat 19.08.2019).
44. ЮХНЕВИЧ, М. Ю. *Я поведу тебя в музей: Учеб. пособие по музейной педагогике*. М-во культуры Р. Ф. Рос. ин-т культурологии. Москва, 2001. 223 с. ISBN 5-93719-014-9. <https://stc-48.ru/upload/medialibrary/864/yukhnevich-m.yu.-ya-povedu-tebya-v-muzey.-uch.-posobie-po-muzeynoy-pedagogike.-m.-2001.pdf> (accesat 24.07.2020).
45. ЮРЕНЕВА, Т. Ю. *Музееведение: Учебник для высшей школы*. Москва: Gaudeamus, Академический Проект, 2003. 560 с. ISBN 5-8291-0263-3 <https://www.academia.edu/37281408/> (accesat 08.07.2020).

Surse electronice

46. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/strategia_nationale_de_dezvoltare_moldova_2030-t.pdf (accesat 02. 04. 2022) https://ich.unesco.org/doc/src/Example_code_of_ethics-ICOM-EN.pdf
47. <https://rm.coe.int/1680083746> (accesat 31.01.2021). Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro, 27.X.2005 art. 13, p. 5)
48. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123059&lang=ro Hotărârea Guvernului RM nr.604 din 12.08.2020.
49. [https://www.parlament.md/Default/Proiecte de acte legislative](https://www.parlament.md/Default/Proiecte%20de%20acte%20legislative).
50. [http://usmf.md>2013/08ZPDF Legea muzeelor nr.262 din 07.12.2017](http://usmf.md>2013/08ZPDF%20Legea%20muzeelor%20nr.262%20din%2007.12.2017).
51. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro# Constituția Republicii Moldova (accesat 12.02.2022).
52. DEX–*Dicționarul explicativ al limbii române*. Ed. a 2-a, rev. București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012. 1230 p. ISBN 978-606-8358-20-8.

Lista lucrărilor științifice, științifico-metodice și didactice ale dnei **Filipski Tatiana**

➤ **Articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, Categoria B**

1. FILIPSKI T. *Activitatea socio-culturală a muzeului ca element al colaborării cu instituțiile de învățământ*. În: *Acta et Commentationes*, Sciences of Education. Chișinău 2020, nr.1 (19). Categoria B. pp. 135-140. ISSN 1857-0623
2. FILIPSKI T. *Muzeul ca instituție fundamentală de realizare a educației muzeale: delimitări conceptuale*. *Studia Universitatis Moldaviae*, Științe ale educației. Chișinău 2019, nr. 5 (125). Categoria B. pp.123-129. ISSN 1857-2103; online ISSN 2345-1025

➤ **Articole în reviste internaționale cu IF**

1. FILIPSKI T. *Valorizing the museum education through organizing and doing exhibitions for students in context of interaction between museum-family-community-educational institution.* În: Creative Education Journal States Impact Factor: 1.01. November 2021 (Vol.12, No.11). 2151-4755 pp. ISSN Online: 2151-4771 ISSN Print: 2518-2528 DOI: 10.4236/ce.2021.1211188 https://www.scirp.org/pdf/ce_2021110915374376.pdf
2. FILIPSKI T., CUZNEȚOV L. *Some pedagogical aspects of museum education of pupils and students from the perspective of collaboration between the art museum and learning institutions.* În: Creative Education Journal States Impact Factor: 1.01. March 2022 (Vol.13, No.3). ISSN Online: 2151-4771; ISSN Print: 2151-4755 pp.794-802
DOI: 10.4236/ce.2022.133052 https://www.scirp.org/pdf/ce_2022032114030994.pdf
<https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=116033>

Capitole în monografii

1. FILIPSKI T. *Educația muzeală. Colaborarea instituții de învățământ-muzeu-familie-comunitate.* Studiu monografic. Chișinău: CEP USM, 2021. 149 p. ISBN 978-9975-158-51-0

Articole în culegeri științifice

➤ **culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale**

1. FILIPSKI T. *Importanța educației muzeale: unele principii și strategii educative.* Chișinău 2022. În curs de apariție
2. FILIPSKI T. *Valorificarea educației muzeale a elevilor în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate în contextul crizei pandemice.* În: *Condiții pedagogice de optimizare a învățării în post criză pandemică prin prisma dezvoltării gândirii științifice.* Conferința Științifică Internațională desfășurată în cadrul Programului UE Orizont 2020 (CG-ENI/2017/386-980 CE) 18 iunie 2021. pp. 262-267. ISBN 978-9975-46-541-0
3. FILIPSKI T. *Potențialul formativ al educației muzeale valorificat în instituțiile de învățământ superior.* În: *Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane.* Conferința Științifică Internațională. Ediția a XI-a ULIM, 3-4 decembrie, Chișinău 2020. pp. 473-476. ISBN 978-9975-3471-3-6
4. FILIPSKI T. *Formarea cadrelor didactice din perspectiva educației muzeale a elevilor în cadrul colaborării școală-familie.* În: *Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului.* Conferința Științifică Internațională. Seria XXII Vol.2., UPSC 8-9 octombrie, Chișinău 2020. pp. 111-114. ISBN 978-9975-46-449-9; ISBN 978-9975-46-451-2
5. FILIPSKI T. *Dialogul cultural muzeu-instituții de învățământ-familie în contextul educației muzeale.* În: *Probleme actuale ale urbanismului și amenajării teritoriului.* Conferința Tehnico-Științifică Internațională ediția a X-a jubiliară. Culegere de articole, 27 noiembrie, Chișinău 2020. pp. 118-121. ISBN 978-9975-87-779-4
6. FILIPSKI T. *Sporirea culturii adulților și copiilor prin intermediul parteneriatului familie-școală-comunitate.* În: *Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane,* Conferința Internațională dedicată aniversării de 20 de ani de la fondare a Facultății Științe Sociale și ale Educației ULIM. Ediția a X-a 5-6 decembrie, Chișinău 2019. pp. 542-546. ISBN 978-9975-3371-7-5
7. FILIPSKI T. *Muzeul-educație, cultură, valori.* În: *Probleme actuale ale urbanismului și amenajării teritoriului.* Conferința Tehnico-Științifică Internațională ediția a IX-a. UTM, Chișinău 2018. pp. 54-58. ISBN 978-9975-87-384-0
8. FILIPSKI T. *Educația muzeală a copiilor în cadrul familiei și școlii.* În: *Familia-factor existențial de promovare a valorilor etern-umane.* Conferința Științifică Internațională ediția a I-a. UPSC, Chișinău 2017. pp. 348-351. ISBN 978-9975-46-325-6

ADNOTARE

Filipksi Tatiana, *Fundamente pedagogice ale educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate.*

Teza de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2022

Structura tezei. Teza conține: introducerea, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 156 surse și 19 anexe. Volumul tezei 134 pagini text de bază, inclusiv 10 figuri și 9 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *pedagogie muzeală, educație muzeală, fundamente pedagogice, muzeu, tezaur muzeal, cultură, colaborare și parteneriat educațional, instituții de învățământ, elevi/liceeni, părinți, cadre didactice, colaboratori muzeali.*

Domeniul de studiu se referă la teoria generală a educației

Scopul cercetării constă în determinarea, elaborarea și validarea fundamentelor pedagogice/teoretice și aplicative ale educației muzeale a liceenilor în cadrul colaborării școală-familie-comunitate, structurate în *Modelul pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu.*

Obiectivele cercetării: dezvăluirea semnificației, precizarea și delimitarea conceptelor: *pedagogie muzeală, educație muzeală, muzeu, patrimoniu muzeal, cultură, colaborare și parteneriat educațional*; analiza constituirii și evoluției istorice a muzeelor în Republica Moldova; identificarea esenței politicilor statale privind explorarea și promovarea optimă a patrimoniului muzeal; stabilirea criteriilor de clasificare a muzeelor, a specificului activității și a caracteristicilor managementului și marketingului muzeal în contextul EM; determinarea condițiilor și strategiilor pedagogice de eficientizare a *educației muzeale* a elevilor din liceu; concretizarea potențialului formativ al EM și a posibilităților muzeelor de asigurare a familiarizării liceenilor cu tezaurul muzeal național și universal; argumentarea științifică, elaborarea și validarea *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu* în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate, care include fundamente pedagogice, (teoretice și aplicative).

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării, la general, rezidă în abordarea educației muzeale a elevilor din liceu în cadrul colaborării școală-familie-comunitate, axată pe valorificarea și promovarea tezaurului muzeal național și universal în funcție de vârsta elevilor. *Noutatea și originalitatea științifică* este obiectivată în special de: abordarea pedagogică și socială a educației muzeale; precizarea și dezvăluirea semnificației conceptelor de bază, a genezei acestora; a politicilor statale privind explorarea optimă a patrimoniului muzeal; examinarea orientărilor științifice, corelarea lor cu teoriile umaniste ale învățării, dezvoltarea cognitivă a persoanei, structura acțiunii educative în contextul perspectivelor de abordare pedagogică a educației muzeale; identificarea posibilității muzeelor de realizare a EM și stabilirea strategiilor, inclusiv a condițiilor pedagogice de eficientizare a acestora în colaborarea muzeu-instituție de învățământ-comunitate; determinarea fundamentelor teoretice, elaborarea și argumentarea științifică a fundamentelor praxiologice, încorporate în *Modelul pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu* în cadrul colaborării școală-muzeu-familie-comunitate.

Rezultatele științifice principale obținute în cercetare corespund scopului și obiectivelor acesteia și conțin conceptualizarea, epistemologia determinării, elaborării și valorificării *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu*, (care încorporează fundamentele pedagogice ale EM), implementarea căruia s-a realizat prin intermediul programului formativ și *Proiectului instituțional de parteneriat în educație*, ceea ce a condus la validarea funcționalității fundamentelor pedagogice ale EM, inclusiv a contribuit la cultivarea atitudinii pozitive și cointeresate a elevilor, cadrelor didactice și a părinților cu privire la cunoașterea tezaurului muzeal, a culturii naționale și universale (formarea competențelor de explorare a culturii muzeale).

Semnificația teoretică a cercetării este susținută de analiza, dezvăluirea semnificației, precizarea și delimitarea conceptelor de bază; identificarea esenței politicilor statale privind explorarea și promovarea optimă a patrimoniului muzeal; stabilirea criteriilor de clasificare a muzeelor, a specificului activității și a caracteristicilor managementului și marketingului muzeal; determinarea condițiilor și strategiilor pedagogice de eficientizare a educației muzeale a elevilor din liceu. Importanța teoretică a cercetării se observă și la nivelul elucidării conceptualizării și interpretării specificului activității socio-culturale a muzeului în contextul pedagogiei muzeale.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în validarea ansamblului de instrumente/fundamente pedagogice, concentrate în modelul vizat care prin funcționalitatea lor teoretică și praxiologică au demonstrat eficiența și suplețea lor în educația muzeală a elevilor și adulților. Cercetarea efectuată ne-a convins că întregul ansamblu de instrumente/fundamente pedagogice elaborate sunt funcționale și pot fi aplicate cu succes în activitățile cu elevii și părinții, axate pe EM. Instrumentele au fost validate în cadrul experimentului pedagogic și reprezintă fundamentele pedagogice-componențele structurale ale *Modelului pedagogic al educației muzeale a elevilor din liceu*, după cum urmează: *Sprijinul epistemologic al EM (cele 10 poziții-reguli); Mizele EM; Strategiile pedagogice magistrale și operaționale ale EM; Matricea posibilităților muzeelor și formele de colaborare cu instituția de învățământ; Condițiile generale și cele psihopedagogice specifice de eficientizare a EM; Direcțiile de activitate ale managementului muzeal; Mecanismul interacționării condițiilor de eficientizare EM a elevilor din liceu; Grila criteriilor și indicatorilor de explorare eficientă a EM; Principiile EM; Proiectul instituțional de parteneriat în educație; Curriculumul Educației muzeale a elevilor și adulților; Harta muzeelor; Tehnologiile educației muzeale; Programele de educație muzeală: inițiere, formare și consiliere a cadrelor didactice, a părinților și colaboratorilor muzeali.*

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în cadrul experimentului pedagogic, desfășurat în patru etape (cercetare pilot/experiment preliminar; experiment de constatare, formare și verificare) pe un eșantion stratificat, alcătuit din elevi/liceeni, părinți, cadre didactice și colaboratori muzeali prin valorificarea *Proiectului instituțional de parteneriat în educație* și al *Modelului pedagogic al EM a elevilor din liceu*, care include fundamentele pedagogice/teoretico-aplicative; inclusiv prin intermediul publicațiilor științifice, a comunicărilor la seminarele metodologice, conferințele științifice naționale și internaționale, la ședințele Comisiei de Îndrumare.

ANNOTATION

Filipski Tatiana,

Filipski Tatiana, Pedagogical foundations of museum education of lyceum students in collaboration school-family-community,

Ph.D. thesis in education sciences, Chisinau, 2022

Thesis structure. The thesis contains an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography list from 156 sources, and 19 annexes. Thesis volume 134 pages with the main text, including 10 figures and 9 tables. The attained results are published in 13 scientific papers.

Keywords: *museum pedagogy, museum education, pedagogical foundations, museum, museum treasure, culture, collaboration, and educational partnership, educational institutions, students, high school students, parents, teachers, museum collaborators.*

The field of the study refers to the general theory of education

The purpose of the research is to determine, develop and validate the pedagogical/theoretical and applied foundations of high school museum education within the school-family-community collaboration, structured in the pedagogical model of high school students' museum education.

The objectives of the research: revealing the meaning, specifying and defining the concepts of: *museum pedagogy, museum education, museum, museum heritage, culture, collaboration and educational partnership*; the analysis of the establishment and historical evolution of museums in the Republic of Moldova; identifying the essence of state policies on the optimal exploration and promotion of museum heritage; establishing the criteria for classifying museums, the specifics of the activity and the characteristics of museum management and marketing in the context of ME; defining the conditions and pedagogical strategies for streamlining the ME of high school students; materialization of the formative potential of the ME and of the possibilities of the museums to ensure the adaptation of the high school students with the national and universal museum treasure; scientific argumentation, elaboration and validation of the *pedagogical model of the museum education of high school students* within the school-museum-family-community collaboration, which includes pedagogical foundations (theoretical and applied).

Scientific novelty and originality of research, in general, lies in approaching the museum education of high school students in the school-family-community collaboration, focused on capitalizing and promoting the national and universal museum treasure depending on the age of students. *Scientific novelty and originality* are mainly objectified by: the pedagogical and social approach of ME; specifying and revealing the meaning of basic concepts, their genesis; of the state policies regarding the optimal exploration of the museum patrimony; examination of scientific guidelines, their correlation with humanistic theories of learning, cognitive development of the person, the structure of educational activities in the context of perspectives on approaching museum pedagogy and education; identifying the possibility of museums to carry out the ME and establishing strategies, including the pedagogical conditions for its efficiency in the collaboration of the museum-educational institution-community; determination of the theoretical foundations, elaboration and scientific argumentation of the praxiological foundations, incorporated in the *Pedagogical Model of the museum education of the high school students* within the school-museum-family-community collaboration.

The main scientific results gained in the research correspond to its purpose and objectives and contain the conceptualization, epistemology of determining, elaborating, and capitalizing the *pedagogical model of museum education of high school students* (which incorporates the pedagogical foundations of ME), the implementation of which was achieved through institutional partnership in education, which led to the validation of the functionality of the pedagogical foundations of ME, plus contributing to the cultivation of positive and self-interested attitudes of students, teachers, and parents about knowledge of the museum treasure, national and universal culture.

The theoretical significance of the research is supported by the analysis, revealing the meaning, specifying, and delimiting the concepts of *museum pedagogy, museum education, museum, museum heritage, culture, collaboration, and educational partnership*; identifying the essence of state policies on the optimal exploration and promotion of museum heritage; establishing the criteria for classifying museums, the specifics of the activity and the characteristics of museum management and marketing; determining the conditions and pedagogical strategies for streamlining the museum education of high school students. The theoretical importance of the research is also observed at the level of clarifying the conceptualization and interpretation of the specifics of the socio-cultural activity of the museum in the context of museum pedagogy.

The applicative value of the research consists in the validation of the set of pedagogical tools/foundations, concentrated in the targeted model, which, through their theoretical and praxiological functionality, have demonstrated their efficiency and flexibility in the ME of students and adults. The research convinced us that the whole set of pedagogical tools developed are functional and can be successfully applied in activities with students and parents, focused on ME. The instruments were validated within the pedagogical experiment and represent the pedagogical foundations-structural components: *of the Pedagogical Model of the museum education of high school students, as follows: The epistemological support of ME (the 10 positions-rules); ME stakes; The main and operational pedagogical strategies of ME; The matrix of museum possibilities and the forms of collaboration with the educational institution; The general and specific psycho-pedagogical conditions for streamlining ME; The directions of activity of the museum management; The mechanism of interaction of ME efficiency conditions of high school students; The grid of criteria and indicators for effective ME exploration; ME principles; The institutional project of partnership in education; The curriculum of Museum Education of Students and Adults; Museum's map; The technology of the museum education; The museum education programs: initiation, training, and counseling of teachers, parents, and museum collaborators.*

The implementation of the scientific results was carried out within the pedagogical experiment, that took place in four stages (pilot research/preliminary experiment; finding, training, and verification experiment) on a layered sample, made up of students, parents, teachers, and museum collaborators by capitalizing on the *Project. institutional partnership in education and the pedagogical model of ME of high school students*, which includes the pedagogical/theoretical-applied foundations; including through scientific publications, communications at methodological seminars, national and international scientific conferences, and meetings of the Steering Committee.

АННОТАЦИЯ

Filipksi Tatiana, Педагогические основы музейного воспитания лицестов в процессе сотрудничества школа-семья-общество

Кандидатская диссертация на соискание степени доктора педагогических наук, Кишинэу, 2022

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, список литературы (156 наименований), 19 приложений, 134 страницы основного текста, 10 фигур, 9 таблиц. Результаты и выводы исследования отражены в 13-ти научных работах.

Ключевые слова: музейная педагогика, музейное воспитание, педагогические основы, музей, музейный фонд/наследие, культура, сотрудничество и партнерство в воспитании; учебные заведения, учащиеся лицеисты, родители, учителя, музейные сотрудники.

Область исследования относится к общей теории воспитания.

Цель исследования: состоит в определении и разработке педагогических основ (теоретических и практических) музейного воспитания лицестов в сотрудничестве школы-семьи-общества, структурированных в *Педагогической модели музейного воспитания учащихся лицестов*.

Задачи исследования: толкование, раскрытие и уточнение понятий: *музейная педагогика, музейное воспитание, музейные фонды/сокровища; культура; сотрудничество и партнерство в воспитании*; анализ создания и историческая эволюция музеев Республики Молдова; уточнение основ и сущности государственных политик в области осуществления оптимального ознакомления населения с музейным наследием; определение критериев классификации музеев и основных задач музейного менеджмента и маркетинга в контексте МВ; разработка и обоснование педагогических условий и стратегий повышения эффективности музейного воспитания учащихся лицестов; уточнение формативного потенциала музейного воспитания и возможностей музеев в ознакомлении лицестов с национальным и универсальным музейным наследием; научное обоснование, разработка и экспериментирование *Педагогической модели музейного воспитания лицестов/ПММВЛ* в процессе сотрудничества школы, музеев, семьи и общества, которая содержит педагогические основы – теоретические и прикладные.

Научная новизна и оригинальность исследования преимущественно заключается в изучении МВ лицестами в процессе сотрудничества школы-семьи-общества, основанного на валорификации музейного наследия (национального и универсального), в зависимости от возрастных особенностей учащихся. *Научная новизна и оригинальность* определяются расширением и углублением педагогических и социальных подходов МВ; уточнением и объяснением основных понятий, их генезиса; изучением государственных политик по эффективному использованию музейного наследия в воспитании; изучением научных подходов, коррелируя их с гуманистическими теориями обучения, с когнитивным развитием личности, со структурой воспитательных действий в контексте педагогических перспектив музейного воспитания; идентификацией возможностей музеев осуществлять МВ; разработкой стратегий, а также педагогических условий повышения эффективности МВ в сотрудничестве музеев с учебными заведениями, семьей и обществом, в том числе определением теоретических и разработкой прикладных основ, структурированных в ПММВЛ.

Основные научные результаты, полученные в ходе исследования, соответствуют цели и задачам, а также содержат эпистемологические, методологические и прикладные аспекты разработки, аргументации и применения *Педагогической модели музейного воспитания лицестов* (педагогические основы), внедрение которой в контексте сотрудничества музеев со школой, семьей и обществом, посредством формирующих программ и *Институционального проекта сотрудничества в воспитании* способствовало определению функциональности педагогических основ МВ, структурированных в данной модели, а также обеспечило формирование положительного и заинтересованного отношения учащихся, педагогов и родителей к ознакомлению их с музейным, национальным и универсальным наследием (формирование компетенции музейной культуры).

Теоретическое значение исследования заключается в: анализе и уточнении основных понятий; определении сущности государственных политик в области осуществления оптимального ознакомления населения с музейным наследием; уточнении критериев классификации музеев, их специфики и характеристик менеджмента и маркетинга МВ; определении условий и педагогических стратегий повышения эффективности МВ лицестов. Теоретическая значимость исследования прослеживается в концептуализации и интерпретации социально-культурной деятельности музеев в контексте музейной педагогики.

Практическая значимость исследования заключается в разработке и апробировании педагогического инструментария, структурированного в ПММВЛ, которые по своей теоретической и прикладной значимости являются научными основами музейного воспитания лицестов. Педагогический инструментарий был апробирован в проведенном научном эксперименте, который подтвердил функциональность и возможность его применения в деятельности с учащимися, педагогами и родителями. Данный инструментарий/ *Педагогические основы* состоит из: *Эпистемологических основных 10 позиций; Педагогических магистральных и оперативных стратегий МВ; Матрицы возможностей музеев и формы их сотрудничества с учебными заведениями; Общих педагогических и психопедагогических условий повышения эффективности МВ; Механизма взаимодействия условий повышения эффективности МВ; Таблицы критериев и показателей осуществления МВ учащихся; Принципов МВ; Проекта институционального сотрудничества в МВ; Куррикулума МВ учащихся и взрослых; Карты музеев; Технологий и программы МВ и консультирования родителей, педагогов и музейных сотрудников.*

Внедрение результатов исследования состоялось в рамках педагогического эксперимента, реализованного в 4-х этапах (первичный, констатирующий, формирующий, контрольный эксперимент) на базе экспериментальных групп учащихся, родителей и преподавателей в процессе валорификации воспитательного проекта и ПММВЛ (включаящего педагогические основы). Результаты исследования внедрялись на основе обсуждений и в научных публикациях автора, в материалах национальных и международных конференций, а также в процессе обсуждения в специальной комиссии по руководству.

FILIPSKI TATIANA

**FUNDAMENTE PEDAGOGICE ALE EDUCAȚIEI MUZEALE
A LICEENILOR ÎN CADRUL COLABORĂRII
ȘCOALĂ-FAMILIE-COMUNITATE**

531. 01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

REZUMATUL

tezei de doctor în științe ale educației

Aprobat spre tipar:
Hârtie ofset. Tipar digital.
Coli de tipar: 2,2

Formatul hârtiei 60×84 ¹/₁₆
Tirajul 40 ex.
Comanda nr.

Tipografia CEP USM,
Chișinău, str. A. Mateevici, 60.